1985/VASARIS - FEBRUARY/Nr. 2 (166) $1.00

Alp 1752

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

Organizacijų vadovų pranešimai, daromi metiniuose ar rečiau šaukiamuose susirinkimuose (seimuose), paprastai atspindi tris dalykus: apyskaitiniame laikotarpyje nudirbtą darbą, artimiausios ateities veiklos metmenis ir pranešimo intelektualumą, kitaip tariant, pranešėjo gebėjimą parodyti savo organizacijos uždavinių ryšį su gyvenamuoju metu, jo darbo sąlygomis. Ankstyvesnieji VLIKo pirmininkai apyskaitiniuose pranešimuose todėl paliesdavo ir gyvenamojo meto VLIKo darbo aplinką: panagrinėdavo tarptautinę padėtį, nes ji apsprendžia jo darbo linkmę ir pobūdį, bandydavo užčiuopti naujųjų politinių apraiškų poveikį į Lietuvos laisvės bylą. Tačiau dabartinio VLIKo valdybos pirmininko dr. K. Bobelio apyskaitiniai pranešimai yra tik lebedos kratinys, ir apie bet kokį jų intelektualumą negali būti nė kalbos.

Visi šeši dr. K. Bobelio apyskaitiniai pranešimai „sukirpti" pagal tą patį kurpalį, t.y., susideda iš dviejų labai įmantriais ir tais pačiais vardais pavadintų dalių, būtent I. Bendras Lietuvos (lietuviškos — 1979 m. pranešime) politinės veiklos išplėtimas ir koordinavimas" ir II. „Tarptautinis Lietuvos interesų atstovavimas". (Tik 1979 m. pranešimas turi tris dalis: pirmąja eina „1979 metų sąmata", kuriai skirta tik 12-ka eilučių). Visi šeši pranešimai pradedami apgailėtino prisiminimo 1979 m. balandžio 28 d. bobelinės VLIKo deklaracijos tąja pat citata. Trijų „neraštingų" VLIKo valdybos narių —Jono Balio, Jono Daugėlos ir Jono Stikloriaus—parašai po tąja deklaracija buvo padirbti. (Žiūr. 1979 m. rugpjūčio *Akiračius*, nr. 8/112 ir 1981 m. rugsėjo 16 d. *Daugą*, nr. 216). Be to, Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto 1944 m. vasario 16 d. atsišaukimas „Į Lietuvių Tautą" minimos bobelinės deklaracijos iškreiptas,

turinyje

MELAS, MELO, MELUI . . .

Kodėl melas — populiariausias žodis Lenkijos jaunimo dainose? Hermetiška ir antihermetiška poezija ir „karinė padėtis".

ROMANAS IŠEIVIJOJE

Straipsniu apie romaną pradedame 1984 metų išeivijos literatūrinio derliaus apžvalgą.

APIE NAUJĄJĄ TEOLOGIJĄ

Tęsiame pokalbį su kun. A. Keziu.

VOKIŠKOJI „ELTOS" LAIDA

Bandymas informuoti vokiečių visuomenę, ar tik kalbėjimas sau patiems?

KAI KANAUNINKAI PASENSTA

Koks kipšas verčia juos rašyti lietuviams sunkiai suprantama kalba?

VLIKO SEIME

SKURDI TIKROVĖ

susklastotas, užtemptas an Lietuvos inkorporacijos sovietinės tezės kurpalio. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (tarptautinės teisės pagrindu) paskelbė, kad „Suvereninė Lietuvos valstybė nei dėl Tarybų Sąjungos, nei dėl dabartinės Reicho okupacijos nėra išnykusi, tik suvereninių valstybės organų veikimas yra laikinai sutrukdytas" (2 str.). Tačiau bobelinė deklaracija (priešingai tarptautinei teisei ir Lietuvos interesams), nepaisydama Lietuvos inkorporacijos tarptautinio nepripažinimo, bet sekdama sovietine jos interpretacija ir laikydama Lietuvos respubliką nebeegzistuojančia, ketina „atstatyti suvereninę Lietuvos valstybę". (Elta, nr. 4-1149, 1979 m. balandis).

Paskutiniame (1984 m.) pranešime va su kokia panegyrika pateikiama bobelinės deklaracijos citata: „1979 metais Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas paskelbė deklaraciją pasaulio lietuviams, kuri jau yra tapusi tradiciniai simboliniu VLIKo veiklos—motto ir tas yra pakartojama kiekviename VLIKo seime, nes ši deklaracija primena ir pabrėžia mūsų nepalūžtantį užsispyrimą ir įsipareigojimą Lietuvos laisvės kovai . . . " „Tai yra Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto laisvės kovos kelią apšviečianti žvaigždė". (Citatų nei gramatikos, nei sintaksės klaidos netaisomos). Kodėl ši bobelinė deklaracija taip svarbi, reikšminga, tokia šviesi? Ar todėl, kad ji bando užtempti Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto 1944 metų seigiamąjį atsišaukimą, paskelbtą Lietuvos žemėje, ant sovietinio kurpalio? VLIKas turėtų kaip nors atsiriboti nuo šio neišmanėlių „kūrinėlio" arba liautis kas metai garsintis jį patį žeminančia klastote, prosovietiškai traktuojančia Lietuvos inkorporaciją.

Nėra prasmės gilintis į dr. K. Bobelio visų apyskaitinių pranešimų ydas. Todėl kiek ilgėliau stabtelėsime prie jo vėliausio pranešimo Čikagoje 1984 m. gruodžio 1 d.

PIRMOJI DALIS

Atmetus padėkas ir šalutinius paaiškinimus, pranešimo pirmoji dalis, pavadinta „Bendras Lietuvos Politinės veiklos išplėtimas ir koordinavimas", susiveda į vieną mašinėle rašytą puslapį. Paaiški, kad VLIKas, prieš šešerius metus pradėjęs „Lietuvos politinę veiklą plėsti ir koordinuoti", dar ir dabar tebetęsia savo „nepalūžti užsispyrimą ir įsipareigojimą". Pažvelkime, kokia ir kur praeitais metais VLIKo veikla buvo išplėsta ir kaip sukoordinuota? Giriamasi, kad „VLIKo veikla . . . šiuo metu jau yra pilnai išvystyta ir išplėsta"; „VLIKo santykiai su įvairių kraštų bendruomenėmis ir kitomis organizacijomis geri"; „taip pat ir su PLB po 1983 metų pasauio lietuvių seimo santykiai vystosi teigiama linkme"; „bendradarbiavimas su Lietuvos Diplomatinę tarnybą, ALTu, Balfu, R JAV LB, Lietuvių bažnytinę herarchiją katalikų ir protestantų geresni negalėtų būti". (Citatų nei stilius, nei gramatikos ir sintaksės klaidos netaisoma). Toliau pranešama apie „Eltą". Čia žymesnių plėtros ženklų nematyti: ji eina tokia pat jau daug metų. Užsimenamas Kanados Lietuvių Bendruomenės Tronte surengtas VLIKo sukakties paminėjimas. Teigiama, kad „Inž. A. Venckus nuolatiniai VLIKą atstovauja Europos Parlamente ir Europos krikščionių demokratų judėjime". Nemanau, kad VLIKas formaliai priklausytų Europos krikščionių demokratų judėjimui, bet tikrai žinau, kad, kol VLIKas nėra Europos Bendruomenės narys, inž. A. Venskus negali būti jo atstovas Europos Parlamente. Didžiuojamasi svarbiu VLIKo laimėjimu (tarsi kiti veiksniai nieko nebūtų darę), kad radijo programos lietuvių kalba perkeltos „iš Radio Liberty (Laisvės radijas)—skirtas rusų respublikoms į Radio Free Europe (Laisvos Europos radijas)—skirtas Europos tautoms". Pasirodo, dr. K. Bobeliui vaidenasi keletas rusų respublikų Sovietų Sąjungoje, nors iš tikrųjų esama tik vienos. Padejuojama dėl JAV LB negerovių. Užsimenamas Teisingumo Departamento Specialiųjų investigacijų įstaigos (OSI) bendradarbiavimas KGB kaltinamų lietuvių bylose. Pranešama apie tariamai VLIKo iniciatyva įsteigtąjį komitetą kaltinamų lietuvių teisėms ginti ir jo „neefektyvią veiklą", nors 1983 m. to paties Bobelio aiškinta, kad tas „Komitetas gražiai veikia".

Kaip matome, praeitais metais labai maža kas plėsta ir ničnieko nekoordinuota.

ANTROJI DALIS

Antroji pranešimo dalis, „Tarptautinis Lietuvos Interesų atstovavimas", išleidus senas pasakaites, pagyras, linksmuosius ir pamokslaujamuosius sakinius, susideda tik iš 18-kos eilučių. Pranešama, kas yra VLIKo atstovai Pabaltijo valstybių santalkoje (dr. K. Jurgėla ir L. Grinius), kad numatoma surengti politinis teismas Kopenhagoje ir kelionė Baltijos jūra, kad praeitais metais VLIKas padaręs eilę pareiškimų (net nenurodyta, nei kam, nei kuriuo reikalu). Teigiama, kad VLIKo laisvės kovos pagrindu buvęs laikomas Lietuvos **okupacijos nepripažinimas**. (Dr. K. Bobelis neskiria okupacijos nuo inkorporacijos. Nepripažįstama teisėtu aktu prievartinė Lietuvos inkorporacija. Okupacija yra faktinė padėtis, ir su ja skaitomasi). Jungtinės Amerikos Valstybės laikąsi **kupacijos nepripažinimo** (toji pat elementarinė Bobelio klaida) politikos, o jas seką kiti kraštai. JAV kogreso rezoliucijos, liečiančios Pabaltijo valstybes,

(tęsinys 14-me psl.)

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

MOKSLINĖ KONFERENCIJA TAUTINĖS SĄMONĖS IŠLAIKYMUI

Apie tai *Pasaulio lietuvyje* (nr. 1, 1985 m.) rašo PLB vicepirmininkas dr. Tomas Remeikis:

Lietuvybės išlaikymas yra problematiškas visame pasaulyje, net ir pačioje Lietuvoje. Akivaizdūs ir aštriai yra jaučiami akulturacijos ir asimiliacijos reiškiniai—getiškų kolonijų nykimas, parapijų nutautimas, kalbinis nutautimas, etniškai mišrios vedybos ir t.t. Nors šie poslinkiai išeivijoje yra neišvengiami, jie taip pat nėra ir absoliutūs. Tik nutautimo veiksnius tiksliai supratę, galime tikėtis jų poveikį bent iš dalies pakreipti tautinio identiteto ilgesniam išlaikymui. Todėl reikia stebėtis, kad iki šiol išeivijos vadovai beveik nėra sistematiškai iš mokslinės perspektyvos pažvelgę į tautinės sąmonės išlaikymo problemą. Dar vis girdime, pvz., kad lituanistinės mokyklos užtikrina lietuvybės išlikimą, kai didesnė dalis lietuvių kilmės vaikų jau nėra jų šviečiama.

LB Švietimo ir tautinio auklėjimo komisija jaučia reikalą į šį klausimą pažiūrėti sistematiškiau ir viso pasaulio išeivijos mastu, tikintis, kad tai padės užtikrinti lietuvybės išeivijoje išlikimą dar ateinančiose kartose. Tam tikslui 1985 m. rudenį yra šaukiama pasaulio lietuvių mokslinė konferencija iš pagrindų pasvarstyti tautinio identiteto vystymo ir išlaikymo problemą lietuvių išeivijos įvairių kraštų esamose sąlygose. Pažvelgę į problemą pasauliniu mastu, daug ką vienas iš kito pasimokysime ir galėsime sutelkti savo pajėgumus bendriems reikalingiems darbams šioje srityje.

Konferencijoj numatoma svarstyti šios pagrindinės temos:

1. empirinis išeivijos veidas,
2. socialiniai mokslai apie tautinį identitetą,
3. tautinis sąmoningumas palyginamoje perspektyvoje, ir
4. modernių metodų ir priemonių taikymas tautinio auklėjimo sistemoje.

Šis Bendruomenės užsimojimas moksliškai apsvarstyti nutautinimo problemas yra sveikintinas. Tokia konferencija, apsvarsčiusi įvairiuose kraštuose gyvenančių lietuvių tautinės sąmonės išlaikymo sunkumus, galėtų bent teoretiškai pasiūlyti konkrečių priemonių tam nutautimo procesui sulėtinti.

SKUNDAS BE PAGRINDO

Tėviškės žiburiai (nr. 1, 1985 m.), apžvelgdami pereitų metų lietuviško gyvenimo įvykius ir renginius, vėl grįžta prie religinio kongreso Toronte:

Atskiro žodžio vertas Religinis pasaulio lietuvių katalikų kongresas Toronte, skirtas šv. Kazimiero sukakčiai paminėti. Jis buvo dalis kazimierinių metų renginių, užsimojęs išeivijos mastu paminėti stambiąją sukaktį ir pažvelgti į pavergtos Lietuvos bei išeivijos rūpesčius. Savo skaičiais jis nebuvo masinis, bet pakankamai gausus dalyviais iš daugelio kraštų, drąsus savo užmoju išvesti scenon specialiai tai progai sukurtą operinę misteriją, svarus savo paskaitomis, svarstybomis, orus savo pamaldomis. Kaip ir visi didieji renginiai, ir šis kongresas susilaukė kritikos. Tai natūralu. Jų rengėjai žino, kad yra dalykų, kurie prašoka turimas jėgas ir yra neišvengiami. Reikia betgi apgailėti mūsų išeivijoje pasireiškusią negatyvią antikazimierinę tendenciją. Ji buvo matoma ir kai kurioje spaudoje. Jau kazimierinių metų pradžioje pradėta skelbti esą neverta vykti Romon dėl tariamai lenkiško pobūdžio iškilmių. Ta pati tendencija reiškėsi ir vertinant torontiškį kongresą, interpretuojant jo manifestą, esą jis skelbia Lietuvos priklausomybę Lenkijai ir pan. Iš konteksto betgi matyti, kad Lietuvai reikalaujama laisvės, kad kazimierinė Lietuva turi būti laisva valstybė, išsivadavusi iš sovietinio jungo. Juk šv. Kazimieras, Lietuvos globėjas, yra laikomas laisvės kovų simboliu. Laisva bei nepriklausoma Lietuva yra didysis mūsų lūkestis, kuris atsispindi ir minėtame manifeste.

Deja, tą „negatyvią tendenciją" kai kurioje spaudoje iššaukė ne kažkoks „antikazimierinis" nusistatymas, o pačių rengėjų ir kongreso manifesto rašytojų neapgalvoti išsireiškimai.

Šv. Kazimiero minėjimas Romoje iš pradžių irgi buvo planuojamas bendras—lietuvių su lenkais. Tik paskutiniu momentu Vatikanas pakeitė šiuo klausimu savo nusistatymą, pajutęs, kad lietuvių visuomenėje dar tebėra jautrus Vilniaus klausimas, ir dėl to nėra joje didelio entuziazmo šv. Kazimiero sukaktį minėti kartu su lenkais.

Jau nekalbant apie kongrese pastatytos operos nepasisekimą, vieno paskaitininko nerimtus užsipuolimus prieš tariamus ateistus ir jų visokias nuodėmes išeivijos visuomenėje ir pagaliau pats manifesto pasisakymas už „savarankišką kazimierinę Lietuvą", štai dabar vėl *Tėviškės žiburiai* rašo, kad šv. Kazimieras „yra laikomas laisvės kovų simboliu".

Ar toks šv. Kazimiero pristatymas laisvės kovotoju nėra tolimesnis iššaukimas kritikai?

Todėl šv. Kazimiero garbintojai turėtų atsisakyti nuo neatsargios retorikos, neieškoti kokių „antikazimierinių" tendencijų, o patys vadovautis istoriniais faktais apie šventojo gyvenimą, kuris nebuvo kažkuo ypatingas ir Lietuvai išganingas, kaip kai kurių vaizduojama.

KAS NUŽUDĖ 700 TŪKSTANČIŲ LIETUVIŲ?

Gimtasis kraštas (nr. 1, 1985 m.) įsidėjo pasikalbėjimą su Lietuvos komunistų partijos sekr. P. Griškevičium. Pats pasikalbėjimas pavadintas „Tarybų Lietuva—40 metų po didžiosios pergalės". Jame P. Griškevičius pasakoja apie didžiulius pasiekimus tarybų Lietuvos ūkiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime, visur pabrėždamas komunistų partijos ir Sov. Sąjungos nuopelnus.

Jis gyrė Černenkos taikos politiką ir smerkė JAV agresorius. Jis taip pat prie JAV agresorių talkininkų priskyrė išeiviją, kuri šmeižia tarybų Lietuvą ir talkininkauja prez. Reagano agresinei politikai. Jis bandė paskirstyti išeiviją į geruosius ir į reakcionierius. Į pirmųjų gretas, beabejo, priklauso mirštantieji vad. pažangiečiai ir išskirtinai paminėti dailininkai Jonynas ir Žaromskis.

Aplamai, tame pasikalbėjime be pasigyrimų ir kaltinimų, nieko daugiau neišgirdome. Tarybiniai propagandistai tą patį kartoja jau 40 metų. Tačiau mes norėtume atkreipti dėmesį į šitokį P. Griškevičiaus tvirtinimą:

O juk tą 1945 m. sausio 28-ąją, nors jau ir buvo prasidėję atstatymo darbai, griuvėsių krūvose dar skendėjo daugelis Lietuvos miestų: Vilnius, Šiauliai, Marijampolė (dabar Kapsukas), Raseiniai, Vilkaviškis, Šakiai, Rietavas, Biržai, kiti. Kai kurie jų buvo karo audros beveik nušluoti nuo žemės paviršiaus. Pavyzdžiui, Šiauliuose buvo sunaikinta apie 80 proc. visų pastatų. O dabar tai—gražus, modernus miestas, kuriame gyvena keturis kartus daugiau žmonių negu provincialiuose prieškariniuose Šiauliuose.

O Vilnius! Jei norėtume palyginti šiandieninę mūsų sostinę su tuo miestu, kuris buvo, pavyzdžiui, 1940 m., nekalbant jau apie 1945-uosius metus, privalėtume paminėti daugelį ryškių faktų. Kalbant iš viso apie mūsų krašto atgimimą, reikia visų pirma prisiminti, jog hitlerinė okupacija ir karas padarė milžiniškų nuostolių ir taip nelabai išvystytai Lietuvos ekonomikai. Nuostoliai liaudies ūkiui, skaičiuojant 1941 m. kainomis, buvo 17 milijardų rublių.

Tačiau patys didžiausi nuostoliai, dėl kurių kalti hitleriniai okupantai ir jų agresija, tai masinis žmonių praradimas: Lietuvos teritorijoje buvo nužudyta apie 700 tūkst. žmonių.

Taip, 700 tūkst. Lietuvos gyventojų žuvo, bet kas juos nužudė? Čia draugas P. Griškevičius, pasigavęs hitlerininkų „arkliuką", sako netiesą ir nori nuslėpti tikrus faktus apie tuos 700 tūkst. nužudytų lietuvių.

Lietuvoje 1940 m. gyveno apie 200 tūkst. žydų. Jie beveik visi buvo nacių nužudyti. Buvo nužudyta ir keletas tūkstančių aktyvių komunistų ir šiaip nekaltų asmenų, bet kur dingo kiti apie 500 tūkst. Lietuvos gyventojų? P. Griškevičius sako, kad jie visi buvo nacių sunaikinti. Tad pažiūrėkime kas vyko tuo laikotarpiu.

Partizaninis karas pareikalavo nemažai aukų; jų tikro skaičiaus niekas nežino. Kas juos žudė? Tik ne vokiečiai, o „didžiosios pergalės" išlaisvintojai. Tuoj po karo vyko 3 masiniai trėmimai į Sibirą. Čia reikia taip pat pridėti ir pirmąjį masinį trėmimą bei žudynes 1940 m. Juos vežė ir žudė irgi ne vokiečiai, bet „išlaisvintojai", vadovaujami Lietuvos komunistų partijos.

Draugas P. Griškevičius, bent po 40 metų, turėtų pajusti tautinę atsakomybę ir prisipažinti, kokius nuostolius Lietuvai padarė Stalino laikotarpis ir taip pat prisiimti kaltę dėl tų 500 tūkst. žuvusių lietuvių, kurių vienintelis nusikaltimas buvo, jog jie norėjo savame krašte kurti savo gyvenimą ir negiedojo padėkos himnų tiems, kurie tą jų nepriklausomą gyvenimą sugriovė.

akiračiai

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

Taigi, kalbant apie tą didžiulį lietuvių tautos nuostolį, negalima nuslėpti tų faktų, jog komunistinio režimo įvedimas Lietuvoje pareikalavo daugiau aukų, negu trumpalaikis nacių siautėjimas. Ir tik turint tuos duomenis galima tada pasverti, kokią kainą turėjo užmokėti lietuvių tauta už tą tariamai šviesų P. Griškevičiaus piešiamą tarybų Lietuvos gyvenimą.

Balansas aiškiai kalba Lietuvos komunistinio režimo nenaudai ir juos įrikiuoja į tą pačią kategoriją, kaip ir nacius.

UŽMIRŠTAS SUKAKTUVININKAS

A. Nakas *Drauge*, (nr. 4, 1985.I.8) prisimena vilnietį rašytoją ir žurnalistą Jeronimą Cicėną, kuris pereitais metais atšventė 75 metų sukaktį. Atšventė tą sukaktį visų užmirštas, nepasveikintas ir nepaminėtas. Jis serga nepagydoma Parkinsono liga.

J. Cicėnas yra parašęs daug knygų apie Vilnių ir Vilniaus lietuvius. Kol sveikata leido, aktyviai bendradarbiavo išeivijos spaudoje.

A. Nakas toliau cituoja N. Cicėnienės laiško ištrauką:

„Jeronimo 75 metų sukaktį paminėjome labai kukliai. Be šeimos ir mūsų vienintelio Sioux City prieteliaus kunigo S. Morkūno, niekas nė nepasveikino. Spaudoje, bent kiek aš žinau, niekas neužsiminė. (. . .) Man liūdna, kad net Jeronimo bičiuliai vilniečiai nė atviruku nesugebėjo jį pasveikinti. Žurnalistų s-ga turbūt iš viso nesirūpina sergančiais žurnalistais“.

Gana. Tikrai, anot Miškinio, rašant man „sudreba pirštai“. Buvo žmogus . . . Ak, ***Žmogus*** *. Vilniaus krašto sūnus, kuris savo mokslą bei talentą Vilniaus krašto lietuviams aukojo. Žurnalistas, kuone beletristas ir lyrikas, kurio plunksnos daugelis jam pavydėjom. Pagal mūsų partinę spalvą, jei norite, maždaug liaudininkas. Draugų turėjo turbūt visuose Amerikos didmiesčiuose (kai dar savo ranka man rašydavo, porai detroitiečių vis siųsdavo linkėjimus . . .).*

Ką dar šią graudžią Kūčių popietę rašyti? Nebent paklausti jus, Vilniaus krašto lietuviai, ar jau išbraukėt Jeronimą Cicėną iš savo sąrašų, nors jo nekrologo dar niekas neparašė? Ir jūs, LŽS vadovai, nors jis gal nario mokesčio ir nebemoka? Ir jūs, varpininkai. Ir jūs, „Naujienų“ bei „Laisvosios Lietuvos“ redaktoriai! Kodėl jūs palaidojote gyvą, bet sunkiai sergantį didįjį žurnalistą Jeronimą Cicėną?

ORDINAI IR PREZIDENTO KVIETIMAI

Tam tikra mūsų spauda ir visuomenininkai dažnai mėgsta paprastus įvykius išpūsti, pagražinti ar net sukarikatūrinti.

Pastaruoju laiku buvo daug rašoma apie lietuvius, gavusius prez. Reagano kvietimus dalyvauti inauguracijos iškilmėse. Tuos kvietimus aktyviems respublikonų rinkiminės kompanijos dalyviams ar stambiems aukotojams siųsdavo inauguracijos iškilmių ruošimo komitetas, bet mes *Drauge* skaitydavom, jog prez. Reaganas tokį tai asmenį pakvietė į iškilmes.

Vėliau atėjo Popiežiaus ordinų dalinimo eilė. Per religinį kongresą Toronte tokį ordiną gavo Br. Kviklys už Lietuvos vyskupijų kelių tomų išleidimą. Suprantama, kad tokį ordiną Br. Kviklys nusipelnė.

Bet štai per VLIKo seimą Čikagoje buvo pranešta, kad Popiežius apdovanojo šv. Gregorijaus ordinu VLIKo p-ką K. Bobelį. Tas apdovanojimas buvo taip entuziastingai išpūstas, jog ir pats K. Bobelis pasakė, kad ordinas skiriamas ne tiek jam, kiek jo vadovaujamai institucijai. Taigi, gali suprasti, jog Popiežius remia VLIKą . . .

Vėliau Floridoj susirinkę pensininkai ir kitokie K. Bobelio gerbėjai dar kartą atšventė ordino, kurį iš Romos atvežė prel. Tulaba, įteikimo iškilmes.

Štai kaip jaudinančiai tas K. Bobelio pagerbimas buvo aprašytas *Drauge* (nr. 16, 1985.I.24):

Pereitų metų pabaigoje popiežius Jonas Paulius II Vliko pirmininką dr. Kazį Bobelį apdovanojo Šv. Gregorijaus aukščiausio laipsnio ordinu. Berods, tai yra pirmasis lietuvis pasaulietis, gavęs tokio aukšto laipsnio ordiną ir vos keli amerikiečiai iki šiol yra šiuo žymeniu atžymėti.

Šią žinią dr. K. Bobelis gavo Chicagoje, atvykęs į metinį Vliko seimą. Keleri metai dr. K. Bobelis ir gausi jo šeima yra įsikūrusi St. Petersburgo mieste, Floridoje. Tad ir nenuostabu, kad šio Floridos miesto lietuvių telkinio nariai šokosi .organizuotai ir visuotinai savo nario pagerbimui. Jie šokosi ne tik pagerbti dr. K. Bobelio asmenį, bet taip pat tinkamai pažymėti ir tą taip laisvojo pasaulio lietuviams reikšmingą įvykį. (. . .)

Šv. Mišias atnašavo prel. Ladas Tulaba. Jis atvežė iš Romos ordino žymenį ir taip pat Šv. Tėvo aktą, kuriuo šis ordinas ir visos su ordinu susietos teisės yra suteikiamos to ordino riteriui. Šį popiežiaus aktą trimis kalbomis (lotynų, anglų, lietuvių) paskaitė kun. K. Zakaras, kuris ir tvarkė visą šių iškilmingų pamaldų eigą. Vyskupas iškvietė dr. K. Bobelį prie altoriaus ir, palaiminęs jį tėviškuoju kryžiumi, Šv. Gregorijaus ordino spalvinga juosta apjuosė jo krūtinę. Ši trumpa akimirka buvo labai jaudinanti ir gausi (tiek, kiek tik šventovės patalpose galėjo tilpti) maldininkų minia didžiuliu dvasiniu susikaupimu ir pakilimu stebėjo. (. . .)

Visi kalbėjusieji ypatingai pabrėžė, kad Šv. Tėvas šį aukštą žymenį dr. K. Bobeliui įteikė, įvertindamas jo visuominę tautinę veiklą ir pastebėjęs jo tautinio pašaukimo patvarumą svetimoje aplinkoje. Visos kalbos ir padaryti pareiškimai dar sykį vaizdžiai patvirtino, kad savo tėvynės amžinoji meilė, pasiaukojimas ir ištikimybė amžiniesiems tautos idealams yra ne tik savųjų didžiai vertinamas, bet patraukia dėmesį ir svetimųjų. Tad tuo pačiu dr. K. Bobelio asmenybė iškyla šviesiu pavyzdžiu jaunosioms lietuvių tautos kartoms.

Prelatas Tulaba ta proga pasakė pamokslą, kuriame taip kalbėjo (*Dirva*, nr. 4, 1985.I.24):

Dr. K. Bobelis yra ištikimas Katalikų Bažnyčios narys ir aktyvus katalikiškų organizacijų veikėjas. O ir kaip visuomenininkas bei politikas jis yra mūsų tautai tikra Dievo dovana dabartiniuose mūsų tautos gyvenimo sunkumuose.

Toje mūsų „politikoje“ Bobelis daugiausia pasižymėjo peštynėmis su oponentais. Todėl kažin ar būtina į tas peštynes įvelti ir . . . Dievą. Nejaugi tie, kurie Bobelį laiko išeivijos politinio gyvenimo nelaime, vien dėl to jau būtų blogi katalikai? Dar blogiau, kad tose pačiose iškilmėse prel. Tulaba ėmė skelbti netiesą:

Kai visuomeniniame ir politiniame gyvenime bei veikloje ateitininkai nelaimingu būdu susiskaldė į vadinamos nepasaulėžiūrinės politikos sekėjus ir tradicinius krikščioniškos demokratijos atstovus, Dr. K. Bobelis pasiliko ištikimas tradiciniai ideologijai, kuri siekia visa pagrįsti krikščioniškais pagrindais; ir to siekia, ne kad ką norėtų pavergti, bet kad visus padarytų laisvus ir kilnius Evangelijos tiesa.

Iš tikrųjų, kai lietuvių klerikalinės politinės grupės suskilo į frontininkus (t.y., nepasaulėžiūrinės politikos sekėjus) ir krikščionis demokratus, dr. Bobelis pasuko su frontininkais. Jis buvo ne tik frontininkų šalininkas, bet ir vienas iš jų aktyvistų, vienu metu berods pirmininkavęs Fronto bičiulių Čikagos skyriui. Tik kai į Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkus frontininkai apsisprendė remti ne Bobelį, o kitą kandidatą, Bobelis grįžo pas krikščionis demokratus.

Panašiai kaip JAV prezidento kvietimus dalina ne pats prezidentas, o tik antraeiliai ar net trečiaeiliai jo padėjėjų padėjėjai, taip ir Vatikano riterių ordinus skirsto ne popiežius, o tam tikslui įsteigta Vatikano įstaiga. Ir Bobeliui riterystę ten per pažįstamus išrūpino prel. Tulaba.

Žinoma, niekas negali uždrausti tarpusavyje tokių įvykių aprašymus išpūsti, pagražinti. Iš šalies stebint, vis dėlto, susidaro įspūdis, jog tas visas prezidentinių kvietimų ir ordinų dalinimo biznis buvo gerokai pagražintas ir sukarikatūrintas.

SENOS YRA MŪSŲ TRADICIJOS

Lietuvos Valstybės teatro solistas 1940 metais išeidamas į pensiją rašo iliustruotame savaitiniame kultūros gyvenimo žurnale *Naujojoje Romuvoje*, jivi 24 d. numeryje:

O dėl teatro pageidavimo, kad aš pasirodyčiau vieną kitą kartą savo svarbesnėse rolėse, už ką man sumokės 200 litų, (įdomu būtų sužinoti, kiek gauna ar gaudavo pas mus už spektaklį užsienietis gastrolierius, nors ir mano žanro bei lygio? Tik jau ne 200 litų!) norėčiau štai ką pasakyti . . .

Ip. Nauragis

Po 44 metų Dana Stankaitytė, išeivių operos solistė, dėsto 1984.XI.3 *Draugo* 219 numeryje:

Lietuvių Operos (Čikagoje) buvau kviesta dainuoti (Don Karlo operoje) Elizabetos partiją birželio mėnesį. Dėl keletos priežasčių teko atsisakyti. Viena iš jų buvo nesusitarimas žkiškais reikalais—dėl honoraro. Paprašiau nei daugiau nei mažiau, o tik tiek, kiek buvo mokoma samdomiems nelietuviams choristams bei nelietuviams solistams—tenorams. Deja, su mano sąlygomis nebuvo sutikta.

SOVIETIZMAI IŠEIVIJOS SPAUDOJE

Jono Kabelkos 1982-ais metais Vilniuje išleistame *Baltų filologijos įvade* užsimenama apie skolinius iš rusų kalbos įsigyvendinusius lietuvių kalboje priklausomybės metais. Knygoje rašoma:

Daug žodžių, sudarytų rusų kalbos pavyzdžiu, lietuvių kalboje atsirado ir atsiranda tarybinės santvarkos metais, pav., antkainis (nacenka); gavyba (dobyča); išdirbis (virabotka); penkemetis (petiletka); pravaikšta (progul); savikritika (samokritika); saviveikla (samodėjatelnost); sienlaikraštis (stengazeta); ūkiskaita (chozrasčot); duoti atkirtį (dat atpor); imtis priemonių (porinimat miery); patirti nesėkmę (trpet neudaču); prieiti prie išvados (prijti k zakliučeniju); ir kt.

Keista, bet kai kurie iš suminėtų sovietizmų jau spėjo prigyti ir išeivijoje: savikritika, patirti nesėkmę, imtis priemonių, prieiti prie išvados . . .

Vyt. Gedrimas

IŠEIVIJOS LITERATŪRA — 1984

PUSĖ TUZINO ROMANŲ — I

Apžvelgdamas metinį išeivijoje išleistos grožinės literatūros derlių, dažniausiai pradėdavau nuo poezijos, nes veik visuomet pakankamai šio žanro knygų būdavo per metus išleidžiama ir, atėjus laikui rašyti, jos, kaip anksčiau perskaitytos, turėdavo pirmenybę. Pernykščiai metai originaliais poezijos (ir novelių) rinkiniais iš viso buvo negausūs, gi nauji romanai, prasidėję tradicine *Draugo* konkurso laimėtojo pagerbimo švente, pasirodydavo maždaug kas du mėnesiai. Taip, kad didesnė jų dalis jau buvo ir perskaityta dar metams nepasibaigus.

* * *

. . . Bet šiam romanui idėją gavau atsitiktinai. Vienas čia gimęs šviesus lietuvis pasakojo apie savo senelį . . . Su tokia meile ir pagarba jis kalbėjo apie aną jau mirusį žmogų, kad man kilo noras jį atgaivinti knygoje . . .

(Alė Rūta, *Draugas*, 1984.V.12)

Pacituotoji autorės pastaba apie pernykštį *Draugo* konkursą laimėjusį savo kūrinį savotiškai ir gana tiksliai jį apibūdina. Romaną *Pirmieji svetur* skaitant, dažnai susidaro .įspūdis, lyg tai būtų sąžiningas, tikslus, chronologiškas ir vietomis iki nuobodumo detalus, bet perdėm paviršutiniškas girdėto pasakojimo atpasakojimas. Nors autorė to nesiryžta perduoti „šviesaus lietuvio" lūpomis (nežiūrint, kad taip gal būtų ir įdomiau ir įtikimiau), ji niekada negali pamiršti, kad pasakota buvo „su meile ir pagarba", apie „jau mirusį žmogų". Ji, sakytum, jaučiasi stipriai saistoma visos tuo implikuojamos etikos, įskaitant reikalavimą kalbėti „arba gerai, arba nieko" ir pamirštant, kad šešėliai paveikslą vien paryškintų . . .

Romane atpasakojama ūkininkaičio Kazimiero Martišiūno, jauno 1963-jų metų sukilėlio, odisėja Amerikon ieškojimas geresnio pragyvenimo šiame krašte, jo pastangos čia, kartu su kitais tautiečiais, neatsisakant principų ir išlaikant tradicijas, susikurti šeimą ir patogesnę aplinką, visą tai perduodant ateinančioms kartoms. Ir Kazimieras, ir jo draugai ar bendradarbiai veda merginas, pačių atsikviestas iš gimtojo krašto, augina vaikus ir pagaliau miršta, sulaikę žilos senatvės, žymiai geriau išprusintų anūkų priežiūroje.

Pradžioje sunkiai dirbdami siuvyklose ir kasyklose, lietuviai pionieriai įsigyja savo valgyklas ir karčiamas, kuria parapijas, organizacijas ir laikraščius, taipgi nepamiršdami anapus vandenynų paliktų giminių ir gimtojo krašto. Jie pergyvena bedarbes, nelaimes kasyklose, depresijas, avarijas, karus ir, autorės žodžiais tariant, „mirę palieka gilius pėdsakus", nes „jų darbai ir mintys gyvena kituose" (378).

Rašytojas K. Barėnas, šį Alės Rūtos romaną vertindamas *Aiduose* (1984 , nr. 6), jį pavadino „seniesiems (emigrantams) skirtu **paminkliniu** romanu", cituojant pabrauktąjį žodį aiškiai suprasdamas pačia teigiamiausia prasme. Toksai epitetas tiksliai iškelia ir neigiamąsias veikalo puses, kurių svarbiausioji—gyvo, ilnakraujo, galvojančio, kenčiančio, kovojančio, mylinčio individualaus žmogaus nebuvimas. Veikėjų, tiesa, yra daug, ir skiriasi jie ne vien pavardėmis, bet ir savo paviršutiniškomis charakteristikomis ar inhibicijomis, bet jų vidaus autorė parodo ne ką daugiau, negu rastum organizacijų susirinkimų protokoluose, provincijos veiklą aprašančiose korespondencijose, artimųjų užsakytose ir pareigos padiktuotose eulogijose.Jeigu to ir užtektų parapijos istorijai ar žymesnio veikėjo monografijai, romanui—žymiai per mažai. Kaip tik dėl to romane *Pirmieji svetur* nėra reikšmingesnių konfliktų, kurie išplauktų iš veikėjų prigimties, jų būdo savybių, jų aistrų ar principų. Nėra vidinio priežastingumo, natūraliai keliančio įtampą ar duodančio pagrindą intrigai.

Veik visas romano *Pirmieji svetur* veiksmas vyksta kažkur užkulisiuose ir tik po to yra autorės atpasakojamas ar iškyla perdėm simplistiškuose veikėjų dialoguose, kurie, augant ir bręstant jau šiame krašte gimusioms kartoms, sąmoningai marginami vis gausėjančiais „amerikonizmais", veikėjus sukarikatūrinančiais ir tekstą paverčiančiais kalbos ydas demonstruojančiu feljetonu.

Prieš dvidešimtį metų *Dirvos* konkursą laimėjusio Alės Rūtos romano *Kelias į kairę* (1964) pagrindiniai veikėjai irgi buvo senieji ateiviai, tačiau ten autorė jiems leido patiems atsiskleisti, jų pačių lūpomis nupasakodama siužetiniai turtingą šeimos istoriją ir tuo pačiu sukurdama keletą spalvingų ir sunkiai pamirštamų personažų, kurių likimais skaitytojas nuoširdžiai sielojosi. Romano *Pirmieji svetur* veikėjai perdaug lėkšti ir trafaretiški. Jie greit pranyksta iš atminties, ištirpdami atsitiktinai ir paviršutiniškai susipažintųjų minioje . . .

* * *

. . . Tada Norma atrakino duris. Viduje buvo turtingai apstatytos patalpos netvarka. Ant balto—tai namo spalva—pianino gulėjo gaidos ir knygos. Pamačiau šusnį iliustruotų žurnalų. Pro praviras duris mus stebėjo kitų kambarių baldai. Smegenyse, aišku, jutome atkakusios valandėlės svaigaliukus. Balta vila, baltas pianinas, baltos kapituliacinės vėliavos.

(Jurgis Gliauda, *Baltos vėliavos*, 83 p.)

Pirmasis iš dviejų pernai pasirodžiusių Jurgio Gliaudos romanų vaizduoja jau naujosios ateivijos, dar tiksliau—jos atžalų, gyvenimą. Paskutiniame citatos sakinyje panaudotu įvaizdžiu—*Baltos vėliavos*—pavadindamas romaną autorius, atrodo, skyrė jam daugiau reikšmės, negu vien herojaus pasidavimui būsimosios žmonos įgeidžiams ar savo aistroms simbolizuoti. Kapituliavimo simboliu paženklindamas visą generaciją, autorius gal norėjo pasakyti, kad ir jos laimėjimai, lengvi ir paviršutiniški, atsiekti be kovos ar didesnių pastangų, yra nusilenkimas materijai ar žemesniems jusliniams poreikiams ir iš tikrųjų reiškia dvasinį pralaimėjimą . . .

Romano protagonistas Viktoras Garolis yra sūnus Antrojo pasaulinio karo emigrantų, kurie „atkako Amerikon būdami savitarpy nepažįstami" ir, susitikę parapijos šokiuose, vėliau apsivedė. Viktorui sulaukus trylikos jo tėvelis, nekilnojamo turto pardavėjas, užsimuša automobilio katastrofoje. Mamytė, gavusi pomirtinę apdraudą, nusiperka „pelningą daugiabutį pajaminį namą", ir, sūnui sulaukus aštuoniolikos, išteka už „pirmos klasės laidotuvių namų savininko".

Išdirbęs keletą metų patėvio įstaigoje, „slogiame laidotuvių name" ir, susipažinęs su „lavonų kosmetika", Viktoras teniso aikštėje susitinka Normą, turtingo lenkų kilmės mėsininko Vozniako dukterį. Netrukus ją veda, veikiai sulaukdamas dviejų sūnų ir tapdamas pirmuoju prievaizda uošvio skerdykloje. Taigi, jo paties žodžiais, pereidamas „iš vienos mirties karalijos (. . .) į kitą". Patėvio darbovietėje, kitiems betriūsiant „prie lavonų preparavimo", pats tvarkęs vien „paradinę verslo pusę", dabar Viktoras jau atsiduria pirmosiose linijose:

Skerdyklos genocido aukos ***buvo*** *sadistiškai išniekinamos. Tai* ***buvo*** *galvos nukirtimas (dekapitacija, kuri* ***buvo*** *populiari Prancūzų revoliucijoj, įvedusioj giljotinas).* ***Buvo*** *galvos vėl gi išniekinamos: nupjaunamos ausys, išimami smegenys, išraunamas liežuvis.* ***Buvo*** *nukertamos uodegos, galūnės . . . Tai* ***buvo*** *naikinimo orgija, baigiama celofano maišais, kur sutilpdavo mėsų gabalai ir mėsos rūšies pažymėjimai.* (110 p.)

Išrinktas Mėsos darbuotojų susivienijimo delegatu ir skrisdamas į suvažiavimą, Viktoras susipažįsta su simpatiška stiuardese lietuvaite Birute ir jos (tegul ir netiesiogiškai) paskatintas kandidatuoja į miesto valdžios atstovus. Rinkimų pralaimėjimas, atrodo, Viktorą paveikia stipriau, negu Mamytės mirtis . . . Gelbstint skerdykloje potvynio apsemtus veršiukus, žūsta uošvis, atverdamas žentui kelią į dar aukštesnes sferas, laimingai

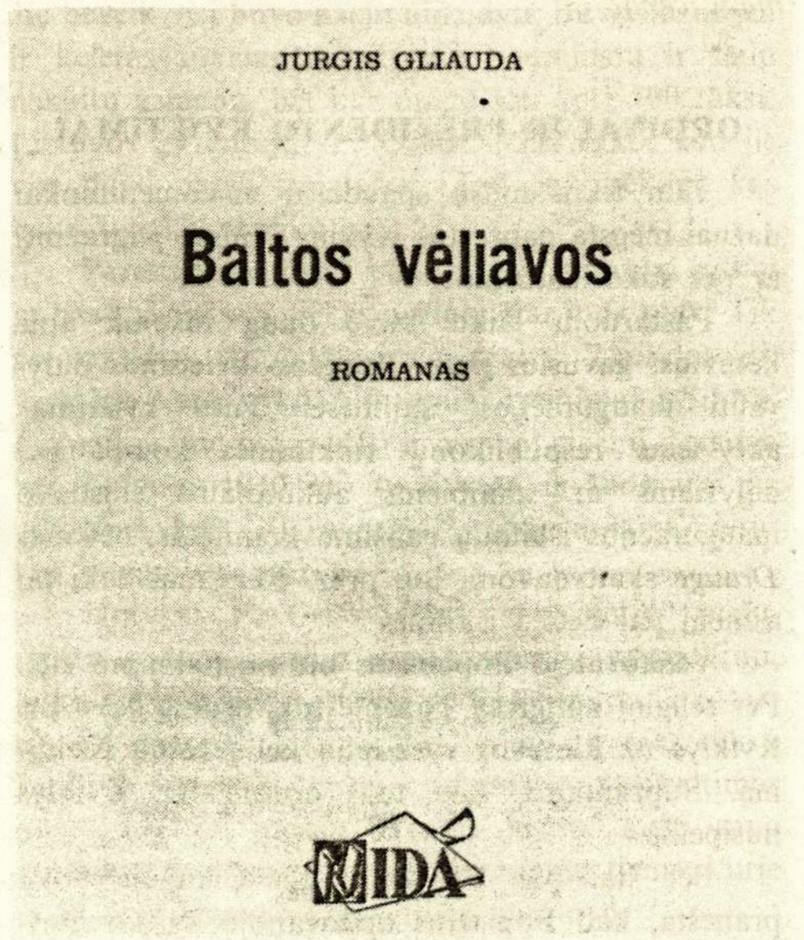

žmonai, atrodo, belaukiant dar vieno įpėdinio.

Siužetas atpasakotas paties protagonisto—egocentriško savimylos ciniko—lūpomis, atrodo, jam pilnai subrendus ir pasiekus patogiai saugią socialinę padėtį. Tai nėra išpažintis, kurioje būtų galima tikėtis visiško atvirumo ar nuoširdumo. Tai savotiški memuarai, skirti nepažįstamam skaitytojui, bandant jam įsiteikti ar išsiteisinti dėl savo nepelnytų pasisekimų: „Aš gerbiu savo skaitytojo psichinę sveikatą ir noriu, kad jis būtų mano šalininkas" (15). Iš tikrųjų įvyksta atvirkščiai. Viktoro egoizmas, jo ciniška pseudofilosofija, jeigu veiksmais ar dialogais ir neparodomas, tai visada jaučiamas pasiputimas, pasiaukštinimas prieš kitus, juos veik visada rodant iš „blogosios pusės", padaro Viktorą skaitytojui nesimpatišku ar tiesiog atstumiančiu individu. Skaitytoją prieš Viktorą nustato ir jo sarkastiškas šaltumas pačių jam artimiausių asmenų—Tėvelio, Mamytės ar Patėvio (kažkodėl pradedamų didžiosiomis raidėmis) atžvilgiu.

Viktoro Garolio autoportreto, be abejo, neįmanoma atsieti nė nuo mūsų literatūroje neįprasto pagrabinių namų ar skerdyklos fono, J. Gliaudos jį sąmoningai piešiamo perdėm niūriomis spalvomis ir sutirštintais dažais. Tai pailiustruoja (ir stilistines romano ydas parodo) ištraukėlė su aukščiau cituojant pabrauktu, ausį rėžiančiu veiksmažodžiu „buvo". Tokiomis neskoningumo ydomis, kaip ir gramatikos, sintaksės ar kalbos klaidomis šis romanas yra tiesiog pertekęs. Pirmuoju asmeniu parašytame veikale, kurio protagonistas giriasi, kad „etninė lietuviška lektūra (jo) nedomina", ar net didžiuojasi „nutolęs nuo tos lektūros tono, siužetų (ir) problemų", to paties pobūdžio autoriaus silpnybės irgi nejučiomis priskiriamos jam . . .

Žinoma, ne protagonistas kaltas, kad *Baltos vėliavos* išleistos tiesiog „juodraščio teisėmis" . . . Siauruose apžvalgos rėmuose neįmanoma suminėti (o vargu ar yra prasmės pavyzdžiais parodyti) gausybę nereikalingų anglicizmų, ne lietuviškos dvasios naujadarų, jau nė nekalbant apie abejotino skonio posakius, epitetus, palyginimus, kurių šiame veikale tikrai apstu. Pro jų mišką sunku įžiūrėti gerąsias ypatybes: idėjos ar tematikos originalumą, vaizduojamos aplinkos šviežumą, įdomesniuosius groteskiškų personažų bruožus. Argi tikrai nuoširdžiai siekiant nebuvo galima viso to išvengti? . . Paimkime, pavyzdžiui, kad ir žemiau apžvelgiamą to paties autoriaus romaną . . .

* * *

Kviesdamas skaitytojus į šios knygos vajų, Darbininkas *rašė, kad jis, „norėdamas palikti lietuvių tautai pastovią jubiliejaus proga vertybę, užsimojo išleisti romaną, kuris skirtas šv. Kazimierui, jo asmenybei, jo dvasiniam pasauliui". (. . .)*

Rašytojas Jurgis Gliauda, aštuonių premijuotų romanų ir kita tiek kitų autorius, remdamasis kelerių metų šv. Kazimiero asmens ir epochos studijomis bei beletristo patyrimu, parašė romaną 'Kovo ketvirtoji'. Tai romanas apie Šventąjį Karalaitį, paremtas istorine tikrove. Tai pagavus skaitinys ir jėginga priemonė mūsų jaunimui, supažindinant jį su šv. Kazimiero asmenybe".

(Atsiųsta paminėti, *Darbininkas*, nr. 39, 1984.X.5)

Antrojo pernai išleisto Jurgio Gliaudos romano *Kovo ketvirtoji* išorinė forma, paviršutiniškai žiūrint, yra panaši į pirmojo: jis suskaldytas į skyrius ir poskyrius, šį kartą gal tik dvigubai

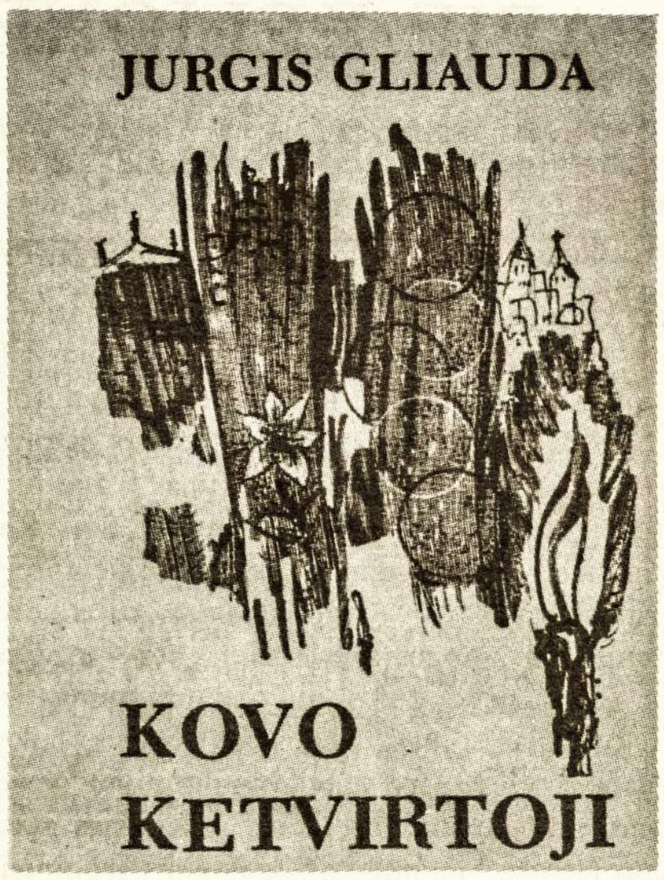

gausenius ir trumpesnius, patogius dėstant siužetinę mozaiką iš tvirtesnio tęstinumo siūlo nereikalaujančių skirtingų spalvų karoliukų. Tačiau, vos perskaičius pirmuosius sakinius ar skyrelius, veikiai pajuntamas ir didžiulis šios knygos skirtingumas. Ir tai nėra istorinė erdvė, prabangi karališka aplinka ar pasakojimas trečiuoju asmeniu, o paprasčiausiai—kalba. Ne tiek jos puošnumas (į stilių dar nė nesigilinant), kiek pakankamas aiškumas, sklandumas, gramatikos ir sintaksės tikslumas. Neseniai perskaičius *Baltas vėliavas*, pradedant *Kovo ketvirtąją* įspūdis yra toks, tartum besiklausius ilgo ir skausmingo bandymo išgverusiu ir stygų stokojančiu pianinu sugroti sudėtingą melodiją, dabar staiga išgirstami ką tik suderinto instrumento pirmieji akordai . . .

Tiesa, kalbos klaidų pasitaiko ir *Kovo ketvirtojoje*, tačiau jos nėra taip gausios ar teksto prasmę žalojančios kaip pirmajame romane ir labiau būdingos šiandieninės čionykštės išeivijos jaunesnėms kartoms. Gal kaip tik dėl šitokio kontrasto ir skaitytojo dėkingumas leidėjui, besiryžtančiam su šia knyga „šventojo karalaičio Kazimiero mirties (. . .) sukakčiai" pastatyti „vieną iš reikšmingiausių paminklų", yra kiek perdėtas, valandėlei pamirštant, jog didžiausias nuopelnas vis dėlto priklauso paminklo kūrėjui ir knygos autoriui Jurgiui Gliaudai.

Romanas *Kovo ketvirtoji*, kaip būtų galima spėti ir iš pavadinimu nurodomos mirties datos, vaizduoja paskutiniąsias šventojo Kazimiero gyvenimo dienas. Pirmajame skyriuje jis, jau nepagydomas ligonis, su savo motina karaliene Elzbieta, jaunesniu broliu Aleksandru ir visa karališka palyda viduržiemį atvyksta į Gardino pilį, o paskutiniajame—amžinai užgęsta, vos įpusėjęs dvidešimt šeštuosius savo amžiaus metus.

„Ar gali dvidešimt šešerių metų amžiaus vyras turėti praeitį?" (164)—keletą kartų primygtinai klausia autorius romano antrojoje pusėje, tuoj pat atsakydamas, kad „Kazimieras praeitį turėjo" ir net gi „turtingą praeitį" (167). Iš tikrųjų, mes karalaitį susitinkame tik po keliasdešimties puslapių, ketvirtajame romano skyriuje ir apie jo gyvenimą kiek daugiau tesužinome iš keleto prisiminimuose blyksterėjusių epizodų, užimančių gana nedidelę šios knygos dalį. Daugumą *Kovo ketvirtosios* puslapių užpildo karališkosios šeimos narių biografijų metmenys, aplinkos kontūrai, istorinių asmenų paveikslai ar fiktyvių veikėjų (karalienės nuodėmklausio tėvo Adalberto, prie karalaičio budinčiųjų vienuolių brolių Sulficijaus, Teofilio, Koriolano, varpininko Gaudrimo ir kitų) portretai, jų išorinės ar vidinės charakteristikos, dvaro ritualų aprašinėjimai, ir t.t.

Istoriško autentiškumo įspūdžiui sustiprinti, tikrovėje ar piešiniuose išlikusių ano meto architektūros meno ar religinių paminklų aprašinėjimai daromi, žvelgiant į juos herojaus ir kitų veikėjų akimis. Kartais paminimi ir ateities įvykiai, šiandien jau irgi tapę istoriniais, kurie bent Kazimiero mąstymų kontekste gali būti skaitytojo suprasti kaip natūralios šventojo ateities vizijos . . .

Ir antrąjį šimtą puslapių įpusėjus, skaitytojui nekantriai vis laukiant paties vaidinimo pradžios, J. Gliauda, atrodo, vis dar perstatinėja dekoracijas, stumdo butaforiją, mankština aktorius, nuolat primenamomis jų praeities detalėmis, sakytum, padėdamas įsigyventi rolėse, kurios taip ir lieka . . . nesuvaidintos.

Žinoma, galima parašyti veikalą apie istorinę ar fiktyvią asmenybę, jos visai scenon neišvedant, o vis dėlto nuolat jaučiant jos buvimą, šešėlį, pėdsakus, poveikį į kitų gyvenimus ar likimus. *Kovo ketvirtojoje* Kazimieras pasirodo ir kalba, ir veikia, tačiau apie jo gyvenimą ar asmenį tesužinome ne ką daugiau negu pasakyta keliuose enciklopedijos ar vadovėlių puslapiuose. Apie gyvenimą asmens, kurio pats jau paskelbimas šventuoju, atrodo, *reikalautų žymiai* plačiau siekiančios įtakos, skaitytojas visai pagrįstai galėjo tikėti žymiai daugiau. *Kovo ketvirtoji* tokio kitoniško, nekasdieniško, atmintino šventojo Kazimiero neparodo. Net įvykiai, kurie vaizduotėje iškyla vien šį vardą paminėjus kad ir mažiausiai su jo gyvenimu susipažinusiam skaitytojui, kaip, pvz., scena prie užrakintų katedros durų, J. Gliaudos romane daugiau įsimena šventojo apsirengimą lydinčiomis (leidėjų nepastebėtomis) kalbos klaidomis:

Ant basų kojų jis ***užsidėjo*** *vienuoliško* ***pakirpimo*** sandalus. *Ant kūno gi jis* ***užsidėjo*** *marškinius* . . . (150 p., pabraukta cituojant).

Lietuviai sandalais *apsiauna* arba juos ant kojų *užsimauna*, o marškiniais *apsivelka*, arba juos užsivelka . . . Vien tik *užsidėti* ir vieni, ir kiti tuoj nukristų. O taipgi, man atrodo, čia buvo turėtas galvoje ne sandalų *pakirpimas* bet *sukirpimas* . . .

Taisydami kalbą, leidėjai galėjo atkreipti autoriaus dėmesį ir į keletą jam būdingų stilistinių ydų, kaip iki neskoningumo dažną kurio nors veikėjo charakteristikos ar bruožo minėjimą. Pavyzdžiu čia gali būti ir karalienės negražumo nuolatinis pabrėžimas . . .

Kovo ketvirtoji duoda keletą šv. Kazimierą ir jo gyventą aplinką vaizduojančių gana įspūdingų „gyvųjų paveikslų", panašių į tuos matomus religinėse procesijose. Gyvą žmogų šis romanas retai kur parodo.

kęst. reikalas

Alė Rūta *Pirmieji svetur*. Išstumtųjų dalia. Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos Knygos klubas. Viršelį piešė dail. Rasa Arbaitė, 378 p., kaina $ 12.00.

Jurgis Glaiuda *Baltos vėliavos*. Romanas. Išleido Nida, Londone. 275 p., kaina £4.00.

Jurgis Gliauda *Kovo ketvirtoji*. Romanas. Išleido *Darbininkas*. Aplankas ir viršelis Pauliaus Jurkaus. 232 p., kaina $ 8.00.

APIE KELIONES, FOTOGRAFIJĄ, NAUJĄJĄ TEOLOGIJĄ

(Pabaiga. Pradžia praeitame nr.)

Girdėjome, kad esi naujosios teologijos žinovas. Kas tai per dalykas? Kas yra svarbiausieji jos teoretikai? Gal keliais žodžiais apibūdintum ją tiems Akiračių *skaitytojams, kurie su šia naujove nėra susipažinę.*

Naujoji teologija, iš tikrųjų nieko naujo. Visais laikais krikščionybės (ar kitų religijų) istorijoje vyksta trintis tarp nusistovėjusių ir šviežių minčių. Ta trintis pastebima N. Testamento laikais ir net prieštestamentiniame periode (tarp Kristaus gyvenimo ir NT knygų išleidimo). Kas naujovė šiais laikais, po kurio laiko bus nenaujovė. Žinovu prašyčiau manęs nelaikyti. Teologija niekad nebuvo man stiprybė. Visada ji buvo man neaiški—tokia liko iki šių dienų. Seminarijos egzaminus šiaip taip išlaikydavau, daugiausia remdamasis atmintinai išmoktų formulių atkartojimu. Skaitydamas šių laikų teologų raštus, pamačiau, kad prieš 25 metus išmoktos tezės dažnai nesiderina su dabar pateikiamomis. Tai toks iš manęs ir žinovas—derinu scholastinės teologijos tezių formulavimus su naujais duomenimis. Ir dažnai nepajėgiu suderinti. Tai ypač ryšku biblinės teologijos studijose, ekleziologijoje (Bažnyčios santvarkos sampratoje), liturgijoje, pastoracijoje. Moterys ir vargšai pradėjo kelti teologinį balsą prieš jų išnaudojimą patriarchalinėje bažnyčios ir valstybės sistemoje. Feministinės teologijos atstovės net kaltina pačius šv. Rašto kanoniškųjų knygų autorius vienašališkumu moterų nenaudai. Gerai žinomi Pietų Amerikos teologų bandymai „teologiškai" kalbėti iš apačios, prispaustųjų vardu prieš prispaudėjus.

Nors Vakaruose naujoji teologija gerai žinoma, išeivijos lietuvių katalikų spaudoje ji nediskutuojama. Kodėl?

Gal nėra **kam** ją diskutuoti. Nepaslaptis, kad mūsų kunigų tarpe pamokslininkas, kuris randa reikalo susipažinti su nauja teologine lektūra—retas paukštis. Kitas, kuris šį tą paskaito, pribijo atvirai kalbėti, juk gali būti apšauktas heretiku, kontroversijų skelbėju ir panašiai. Dėl šventos ramybės tylima. Tačiau Aušrelės Liulevičienės redaguojamas *Draugo* kultūrinis priedas atspausdino visą eilę straipsnių, kurie, mano supratimu, anksčiau nebūtų praėję pro cenzūrą. Tad nevisai tikslu sakyti, kad išeivijos lietuvių katalikų spaudoje naujoji teologija nėra diskutuojama.

Popiežiaus Pijaus XII aplinkraštis Divino Afflante Spiritu *(1943 m.) ir Antrasis Vatikano susirinkimas katalikų teologams leido moksliškai tirti Naująjį Testamentą. Katalikų teologų tarpe iškilo nauji šv. Rašto aiškinimai. Pagal Thomas Sheehan straipsnį „Revoliucija Bažnyčioje", E. Schillebeeckx'as teigia, kad Jėzus nieko nežinojo apie Trejybę ir niekuomet jos nėra minėjęs savo pamokymuose. Amerikietis kardinolas William Baum, katalikų švietimo kongregacijos Romoje prefektas,* The Washington Star *laikraštyje sako, kad „mokslininkui ir tikinčiajam šv. Rašto liudijimas pats savyje neapsprendžia krikščionių tikėjimo pagrindinių dogmų: Jėzaus identiteto, jo gyvenimo ir mirties prasmės, pasekmių mums, jo triumfo prasmės ir taip toliau". Kaip pats vertini šias naujųjų teologų skelbiamas naujoves?*

Mano supratimu, enciklikos *Divino Afflante Spiritu* ir kitų panašių parėdymų bei biblinių potvarkių įtakoje, katalikų (kaip anksčiau protestantų) šv. Rašto aiškinimas pasuko labai teigiama tiesai kryptimi. Prieš tai vyravo dogmatinis, *a priori* priėjimas prie šv. Rašto teologijos. Dar mano studijų laikais šv. Rašto teologinis autoritetas buvo suprantamas lyg pakilęs virš istorinių-tikrovinių aplinkybių. Buvo tikima į žodinį šv. Rašto įkvėpimą ir neklaidingumą. Šv. Rašto tekstas nebuvo traktuojamas kaip istorinė apreiškimo išraiška, o kaip pats apreiškimas, kuris ne vien komunikuoja žmogui Dievo žodį, bet **yra** Dievo žodis. Tas Dievo žodis buvo suprantamas kaip koks orakulas, kuris apreiškia visiems laikams galiojančią tiesą ir duoda galutinius, visiems laikams galiojančius atsakymus į iškilusias gyvenimo problemas. Tuometinis teologinis įrodinėjimų metodas rėmėsi šv. Rašte randamais posakiais: šv. Raštas taip sako, todėl taip ir yra. Buvo įprasta įrodinėti iš anksto nustatytas teologines tezes, atradus šv. Rašte tinkamus žodžius, nekreipiant dėmesio, ar nesirūpinant sužinoti, ką tikrai, t.y. istorinėje situacijoje, tie žodžiai reiškė. Naujųjų šv. Rašto studijų pasėkoje, man atrodo, galima sakyti, kad anas *a priori* dogmatinis priėjimas prie teologijos mokslo perėjo į beveik priešingą priėjimą, būtent, *a posteriori* bandymą suprasti šv. Rašto išsireiškimus jų literatūrinėje ir istorinėje situacijoje, nedarant pergreit griežtų dogmatinių išvadų, galiojančių žmogui, atitolusiam nuo anų šv. Rašto užrašymo laikų. Dabar mes žinome, kad šv. Raštas nėra pažodiška Jėzaus biografija ar pirmųjų krikščionių istorija, o teologiniai samprotavimai bandant duoti atsakymus į tuo metu iškilusias pastoracines ar teologines problemas. Šie samprotavimai buvo skelbiami įvairių pasakojimų (sugalvotų ar ne) forma, kartais įdedant į Jėzaus ar kurio nors kito dalyvio lūpas žodžius, paties Jėzaus ar jo pasekėjų nebūtinai ištartus. Naujoji egzegezė bando suprasti tikrąją Evangelijose ir kitose šv. Rašto dalyse užrašytų epizodų istorinę situaciją ir išspausti iš užrašytųjų žodžių tikrąją jų prasmę. Tai visai kitas priėjimas prie Dievo žodžio. Tai lyg bandymas klausytis, ką šv. Raštas sako, o ne diktavimas ką jis turi sakyti. Dabar mes bandone išskaityti ir suprasti, koks apreiškimas glūdi viename ar kitame šv. Rašto epizode, o ne priešingai—įdėti savo sukurtų tezių turinį į anais laikais užrašytus žodžius ir sakinius. Mano supratimu, šis pastarasis priėjimas prie šv. Rašto žodžio yra tikslesnis ir teisingesnis. Nors bestudijuodami tą vadinamą *Sitz-im-Leben* istorinę situaciją, atrandame daug netikėtų minties ir istorijos posūkių, kurie kartais net kompromituoja mūsų ikišiolinius įsitikinimus, tačiau bent žinome, kad skaitome šv. Raštą taip, kaip jis buvo parašytas, o ne kaip norėtume, kad būtų buvęs parašytas. Kitaip sakant, prieiname arčiau prie religinės tiesos.

Toki teiginiai, kad Kristus nieko nežinojo apie Trejybę, kad jo identitetas, gyvenimo ir mirties prasmė jam (ar jo pasekėjams) išryškėjo tik palaipsniui, yra realios galimybės. Mes dabar žinome, kad Jėzaus tikrų žodžių (*ipssissima verba*) beveik neturime. O be to, sąvokos kaip Dievo Sūnus, Žmogaus Sūnus, Dvasia turi ilgą ir įdomią istoriją, besivysčiusią prieš ir po Jėzaus laikų. Jėzaus, kaip Dievo Sūnaus ankstyvesnės egzistencijos idėja atsirado gana vėlai, pirmojo šimtmečio pabaigoje, kai vyko polemika šv. Jono pasekėjų tarpe, kai buvo kuriama šv. Jono evangelija ir rašomi šv. Jono laiškai. Tai sakydamas nenoriu sudaryti įspūdžio, kad šv. Rašto istorija negalima tikėti. Substanciali Jėzaus gyvenimo atpasakojimo dalis (nors ir nepažodiškai) yra atpasakota pagal turimą tikrų atsiminimų aruodą (*ex memoria Jesu*), tačiau vėliau atsiradusios idėjos ar kaikurie iš Senojo Testamento pritaikyti Jėzui įvaizdžiai galėjo pačiam Jėzui būti ir nežinomi.

Kaip aš vertinu tokias naujųjų teologų skelbiamas naujoves? Vertinu teigiamai. Teologija, kaip ir kiti mokslai, turi būti paremta duomenimis. Objektyvumas teologijoje dažnai nukenčia, kai vietoje duomenų remiamasi vien tik autoritetu. Atsiradus duomenims, kurie, sakykim, prieštarauja autoritetingai padiktuotoms tiesoms, gaunasi kebli situacija, kai prireikia jas abi suderinti.

Kaip šias naujoves vertina lietuvių teologai, katalikiškoji visuomenė?

Lietuvių katalikiškoji visuomenė (kaip ir kitos)—skirstytina į dvi dalis. Vieni laikosi senųjų pažiūrų, vis dar galvodami taip, lyg jokio povatikaninio teologinio judėjimo nebūtų buvę. O kiti, nors ir specialiai nieko apie naująją teologiją nestudijavę, vien savo patirtimi remdamiesi, jaučia, kad yra gerokai atsitolinę nuo senųjų religinių formulavimų ir mielai priima naujus požiūrius į senąsias tiesas. Dogmatinio fundamentalizmo mentalitetas dar vis mūsuose egzistuoja. Ir jis yra gana kovingas. Kartą vienoje lietuvių parapijoje, per pamokslą, Trijų Karalių šventėje išsitariau, kad tų karalių nėra buvę, kad tai tik mitologinio pobūdžio pasakojimas. Gavau barti ne tik iš klebono, bet ir iš keletos parapijiečių, kad išdrįsęs tvirtinti, jog šv. Rašte esą mitų. Šioje konservatyviųjų grupėje dar vis galvojama, kaip buvo mūsų galvojama prie Antrąjį Vatikano Susirinkimą, pvz.,: mitų šv. Rašte nėra, protestantų teologija (jau vien dėl to, kad ji protestantų) bloga, Bažnyčios padiktuoti potvarkiai aklai vykdytini ir panašiai. Antrosios grupės galvosena yra žymiai savarankiškesnė. Nors ji garsiai savo įsitikinimų nereiškia, tačiau širdy tiki visai kitaip negu buvo vaikystėje kapelionų išmokyta. Kalbant su šios galvosenos atstovais, mane dažnai ima apmaudas, kad aš pajėgiu prieiti prie naujųjų išvadų tik perskaitęs visą krūvą straipsnių ir knygų, o jie man pasako, kad apie tą mano neseniai „atrastą" naujieną jie seniai ir be jokių studijų žino. Aš, pvz., ilgai grūmiausi, kol pagaliau drąsiai galėjau pasakyti sau ir kitiems, kad kai kurie iš Romos mums taikomi religiniai potvarkiai nėra šimtaprocentiniai religiniai, o paprasčiausi politiniai ėjimai. O mano draugas, su kuriuo pusiau slapčia dalinausi šiais savo įspūdžiais, nustebo, kad aš to seniai nežinojau. Vatikanas jam grynai politinė mašinerija, o parapijos—bizniavimas dvasinėmis gėrybėmis. Jis žavisi tik tada, kai Vatikanas sugeba vesti gudrią politiką, ir kai parapijos klebonas moka parapijiečius taip gerai dvasiniai aptarnauti, kad tie nesigaili duosniai jo darbą paremti. Popiežiaus neklaidingumas, kaip ir daugelis kitų tiesų, jam egzistuoja tik ant popieriaus. Šios rūšies žmones mes, bažnytininkai, buvome linkę pavadinti nekatalikais, nebažnytiniais arba

stačiai—bedieviais. Išsikalbėjus su tokiais, žinoma, pamatai, kad jokios bedievybės juose nėra; priešingai, jų religija yra ne vienu atveju sąmoningesnė ir labiau išgyventa net ir už bažnytinių žmonių religiją. Šiems naujoji teologija yra įdomi, labiau įtikinanti ir priimtina.

Turbūt nesuklysime teigdami, kad naujųjų teologų raštai katalikų intelektualų tarpe yra sukėlę nuomonių pasidalinimą, pasiskirstymą į liberalus ir konservatorius. Demitologizavus katalikų tikėjimą pagal naująją teologiją, kas jame liktų unikalaus, ko negalima rasti kituose krikščioniškuose tikėjimuose ar net nereliginiame humanizme?

Atsakant į šį klausimą galbūt reikėtų pakartoti, ką Hans Kueng'as yra pasakęs, kai jį vienas vokiečių laikraštis užklausė, ar jis dar esąs katalikas. Kueng'as atsakė: o kas jis turįs būti? Protestantas? Jokiu būdu. Jis juk buvo katalikas nuo pat mažens, suaugo su katalikybe per visą savo gyvenimą ir nori toliau būti katalikas. Bet jis dar pridėjo, kad nori būti katalikas tikrąja to žodžio prasme—visuotinas, ne vien Romos katalikas, (žodis „katalikas" reiškia visuotinas). Taip kalbėdamas jis išreiškė įsitikinimą, kad Katalikų Bažnyčia yra arba turi būti visuotina, pakilusi virš visų denominacijų (net ir virš Romos katalikybės); apimanti visą žmoniją ir laikanti ją kaip vieną didelę religinę šeimą, alsuojančią giliais religiniais atodūsiais. Tie atodūsiai gali būti vienoki ar kitoki, bet pagrinde jie visi ieško tos pačios Tiesos, prie jos artėja ir stengiasi jai tarnauti. Taip suprantant žmonijos religinius siekius, nereikėtų ją skirstyti į įvairiausias krikščionių ar nekrikščionių denominacijas, ir net nebijoti tų, kurie galvotų, kad jų religinė stadija yra kažkoks „nereliginis" humanizmas. Aš vis dar tikiu ką vienas mano seminarijos profesorius kartą pasakė, kad ateizmas yra metafizinė negalimybė. Tokio gyvulio (t.y. ateisto) šioje žemėje nėra ir negali būti net ir tada, kai pats žmogus šia etikete dangstosi.

Girdėjome, kad Čikagoje esi sutelkęs religinės skaitybos būrelį. Pagal gandus, tai turėtų būti naujosios teologijos lietuvių studijozų celė. Kas tai per būrelis? Ar visi jam gali priklausyti?

Gali. Spaudoje yra apie tai paskelbta. Kiekvienas yra kviečiamas. Pagrindinė mintis, privedusi mane pasirūpinti Religinės Skaitybos būrelio steigimu, buvo ta, kad susidomėjimas religinių tiesų atviru gvildenimu yra mūsuose didelis. Tačiau bažnyčiose, net ir per pamokslus, negalima perdaug atvirai kalbėti, nes žmonės eina į bažnyčią melstis, o ne diskutuoti. Reikia tikėtis, kad suinteresuotieji ras šio būrelio susirinkimuose tam tikrą atspirtį, kalbantis rūpimais klausimais su kitais būrelio nariais. Susirinkimai būna protarpiais, leidžiamas biuletenis, kuris pateikia susirinkime diskutuotas mintis. Jį galima užsisakyti atsiunčiant auką šiuo adresu: Religous Reading Club, P.O. Box 10341, Chicago, Il., 60610.

* * *

Baigdami norėtume atitaisyti klaidą mūsų pačių klausime šio pasikalbėjimo pradžioje. Kun. A. Kezys Lietuvoje lankėsi 1983 m., o ne 1942 m.—red.

REPORTAŽAS IŠ VOKIETIJOS

ELTA — PRESSEDIENST

„Blick auf das alte Vilnius, aufgenommen von der Burg Gediminas. Im Vordergrund die Kathedrale, die von der Sowjetregierung in ein Museum und einen Konzertsaal umgewandelt wurde".

Tie du vokiški sakiniai paaiškina murziną Vilniaus miesto nuotrauką VLIKo vokiečių kalba leidžiamame „ELTA Pressedienst" 1984 m. ketvirtame numeryje. (ELTA — Pressedienst toliau EP, ELTOS Informacijos—EI)

Jau seniai praėjo tie laikai, kai Vokietijoj virte virė lietuviškas gyvenimas. Tada čia veikė ir VLIKas, palikdamas pabaigoje savo Vykdomąjį komitetą. Čia buvo leidžiama savaitinė EI lietuvių kalba, taip pat ir EI vokiškai. Jau daug metų, kaip VLIKas persikėlė per Atlantą tęsti savo darbo. Persikėlė ir lietuviškoji EI. Pasiliko ER vokiečių kalba, kurią kol sveikata leido, tvarkė žurnalistas ir muzikas Valteris Banaitis. Bet, tai jau irgi seniai praėjo.

Nuo 1984 m. pradžios EP vėl išvydo pasaulį. Leidinį dabar tvarko iš Kanados į Vokietiją atsikraustęs Kazys Baronas, daugiau žinomas kaip katalikiškų lietuvių laikraščių *Draugas, Tėviškės žiburiai* specialus korespondentas Europoje. Eltoje jam padeda jo žmona, kartais ir dukra, kurios verčia tekstus iš anglų kalbos. Dar jiems talkininkauja buvęs liuteronų kunigas Franzkeit. Ilgus rašinius leidiniui atsiunčia ir dr. D. Krivickas iš Amerikos. Vokiečių kalbą leidinyje lygina vienas germanistas studentas.

Kaip ne VLIKo paslaptį galima pranešti, kad EP leidžiama 4 kartus per metus. Spausdinama 1.000 egzempliorių. Metinis biudžetas siekia, 8,000 iki 9,000 vokiškų markių. Lėšas duoda VLIKas.

Leidinys siuntinėjamas nemokamai spaudai ir kitoms institucijom bei pavieniams asmenims. (Adresas: ELTA Pressedienst, Francoville Str. 16, 6806 Viernheim. Telefonas nepažymėtas) Pagal redaktorių, iš didžiosios vokiečių spaudos nėra jokios reakcijos į leidinį. Atsiliepimų gauta iš bažnytinių katalikų laikraščių ir jų spaudos agentūros. Be to EP gauna ir vokiečių parlamento (Bundestag) apie 100 parinktų narių. Leidinį su piktu komentaru atgal grąžino „Žaliųjų" partijos populiaresnis narys Joseph Fischer. Gražiai atsiliepė Socialinės krikščionių unijos narys Europos parlamente Otto von Habsburg, kuris, jei nebūtų buvę Pirmojo Pasaulinio karo, būtų ko gero dar šiandien Austro-Vengrijos imperatoriumi.

EP spausdinamas ant rašomosios mašinėlės popieriaus. Penkiolika jo lapų susegami. Leidinys spausdinamas ofsetiniu būdu, gana prastu, nes nuotraukos yra murzinos ir jų nebeįmanoma toliau naudoti, persispausdinti.

EP germanistas studentas kreipia didelį dėmesį, kad leidinio žodžiai būtų vokiški—be klaidų. Jis šį darbą atlieka gerai. Bet daryk ką nori, tie vokiškų žodžių sakiniai skamba ne vokiškai. Randi panašumų į lietuvių kalbą. Bažnytiniuose tekstuose, kurių yra neproporcingai daug EP leidiniuose, matai, kad vertėjas turi vokiečių kalbos jausmą. Rašiniai skamba padoriai. Būdamas vokiško laikraščio redaktorius, imčiau ir persispausdinčiau. Gal čia ir yra viena iš paslapčių, kodėl religinius tekstus persispausdina vokiečių bažnytiniai laikraščiai.

Redaktorius Baronas, matydamas, kad EP įvertinimas nebus perdaug glostantis, dėl apsaugos prisiuntė ir EI leidinių lietuvių, italų ir ispanų kalbomis.

Apie mėnesinį EI informacijos leidinį lietuvių kalba nėra daug ko ir pasakyti. Ten pirmoje eilėje pasigiria VLIKo darbuotojai. Rašoma, ką jie darė, įdedama pora iškarpų iš anglų ar kitom kalbom laikraščių straipsnių vertimų į lietuvių kalbą. Pridedamas aukotojų sąrašas, ir tai visas darbas. Gaila pasidaro Kanados Tautos fondo atstovybės pinigų, kurie panaudojami leidiniui leisti. Dar prasčiau yra su EI leidiniu įspanų kalba. Ten perspausdinamos Venecuelos laikraščių iškarpos, turinčios ryšio su lietuviška tematika. Rašoma apie šv. Kazimierą, kun. Tamkevičių ir rašytoją T. Venclovą. Kokia šio leidinio nauda—negalima įsivaizduoti. Gal tik, kad būtų galima lietuviams pasigirti, jog kiti apie mus rašo?

Italų „ELTA Press", kad ir nemokančiam itališkai, sudaro gana solidų įspūdį. Gražiai atspausdinta, tekstas tvarkingai surašytas, panaudota puiki rašomoji mašinėlė. Imponuojantis ir pirmojo puslapio sakinys, kurį lietuviai turėtų suprasti ir neišvertus: „I servizi ELTA non hanno nulla in comune con la ELTA-TASS, agenzia sovietica pseudo lituana". Visas šių metų kovo-balandžio leidinys skirtas šv. Kazimierui. Kaip dokumentacija tai puikus darbas. Bet ir čia matosi, su kokiom problemom susiduriama, kai mėginama dirbti spaudos informacijos darbą. Aktualių, platesniam skaitytojų ratui reikalingų žinių trūksta. EP neturėtų būti skiriama vien bažnytiniams reikalams, nors ir šiandien su jomis lengviausia pralaužiamas ledas į didesnę spaudą.

Matosi, kad lietuvių tarpe yra noro ir lėšų spaudos informacijos darbui. Iš kitos pusės matai, kai pavartai vokiškus spaudos leidinius, dienraščius, kad jie, reikalui esant, rašo apie lietuvius. Nemeluosiu, jeigu tvirtinsiu, kad didelė dauguma jų nenaudoja EP šaltinio. Redakcijos pasinaudoja savo pačių kartais gerais, kartais ir prastesniais informantais.

Gal taip ir geriau, nes, iš kitos pusės, gėda duoti žmonėms į rankas tokį leidinį kaip EP, kai žinai,Vokietijoj yra pakankamai lietuvių kilmės žmonių, kurie kasdieninę duoną uždirba vokiečių spaudos leidyklose, o dar daugiau tokių kurie vokiečių kalbą moka daug geriau negu lietuvių. Aišku, daugeliui EP leidėjo VLIKo dabar vedama ar nevedama politika nėra taip suprantama. Bet jeigu VLIKas norėtų turėti profesionaliai paruoštą leidinį apie Lietuvos reikalus, galėtų jais pasinaudoti taip, kaip ir kiti lietuviški laikraščiai redaktoriais skiria ne tik partiečius, bet žmones, nusimanančius savo srityje.

Kad Vokietijoj yra reikalingas darbas spaudos informacijos srityje—niekas neužginčys, ir ypač pasižiūrėjus į sovietų *APN Novosti* veiklą. Jie savo leidiniuose vokiečių kalba dažnai mini tautiečių lietuvių darbus, bet labai dažnai „pamiršta" paminėti, kad tai lietuvės ar lietuvio darbas. O lietuviškas pavardes kartais taip iškraipo, kad nesusigaudai kokios tautybės tas žmogus. Gerai sutvarkius EP, būtų šioks toks atkirtis, gal ir nedidelis, šiai sovietų rusinimo veiklai.

Romas Šileris

KAS RAŠO UŽ BUBNĮ JAM IŠVAŽIAVUS

Pradžiai — pusiau anekdotas.

Skambina vietiniam laikraščiui žmogus.

— Kas darosi? šaukia jis ragelin. —Kodėl šiandien nėra numeryje Majakovskio eilių?

— Todėl, pilieti, kad jis išvažiavęs. Majakovskis kelionėj . . .

— Aha! . . Gerai . . . Bet kas tada jį pavaduoja?

Majakovskio kaulelių nei puošnaus kaklaryšio seniai nebėr. Mintis tačiau, kad nieko nėra nepamainomo, visvien gyva. Daugeliui tenai rašytojas, poetas tėra valdininku, propagandistu, eilėkaliu. Todėl turbūt ir anekdotas nepasenęs. Iš tiesų, kaip dažnai tenykštė raštija išeiviui atrodo vienoda, šabloniška?! Kaip sunku atskirt, kur Kašauskas, kur Prialgauskas, kur Bieliauskas, kur Chmieliauskas, Zurba-Burba ir t.t. Bet dar apmaudžiau būna, kai nebežinai, ar romaną parašė jis pats, ar kažkas jį „pavadavęs" kelionėje ar atostogose. Kažkoks atsarginis, dubliuotojas, kaip kad būna teatre. Su tokiu konkrečiu reiškiniu kaip tik susiduriame naujojo V. Bubnio romano *Kvietimo* atveju.

Ankstyvesnis Vytauto Bubnio romanas *Nesėtų rugių žydėjimas* (1976) buvo susilaukęs išeivijoj nemažai komentarų. Patraukė jis dėmesį tuo, kad jame buvo keliamos nūdienio gyvenimo negerovės, šeimų pakrikimo problemos. Pažintine prasme jis buvo tirštokas. Daug personažų, daug keistai persipynusių likimų, daug pasakojimo šaudyklės siuvimo tarp dabarties ir praeities, galybė dalykų, apie kuriuos autoriui norėjosi išsišnekėti. Vienok romano personažai, tie „Urban Villagers", skaitytojui buvo artimi, savi ir patetiški. „Miestas mus greitai apvilko naujais rūbais",—samprotauja vienas veikėjų, „aptaisė vilna, nailonais, užvožė skrybėles ir perukus užmovė. Muilai ir šampūnai nuplovė nuo mūsų kaimo purvą, tik kaip jį iškrapštyti iš ten, kur su vanta nepasieksi?" Ir iš tiesų, pastangų nenudailinti aprašomosios buities, krapštyti skretenas autoriui netrūko. Bet buvo taip pat ir noras parodyti, kad nėra Lietuvoj šeimos, kuri vienaip ar kitaip nebūtų buvus paliesta karo sumaiščių. Darbininkijos pasaulis, pokario metų sukūriai atsispindėjo knygoj tikroviškai, įtikinamai, nežiūrint kai kurių privalomų „paauksinimų". Nestigo Bubnio vinjetėms spalvingumo. Nors kai kurios situacijos buvo pernelyg melodramatiškos, protingai sudėliotos audinin tos vinjetės suteikė knygai patrauklų akiai dėmelių mirgėsį. Kai kurie apizodai buvo netgi jaudinantys. Intriga buvo sumaniai rezgiama, jos siūleliai gerai suraišioti. Kartojam: toji apybraižinė, kiek perkrauta, bet apskritai nuosaikiai realistinė knyga veikė išeivio skaitytojo vaizduotę. Užtat jis ir buvo linkęs atleisti Bubniui kur ne kur pratrūkstančius surūdijusių propagandos triūbų raugesius. Juo labiau, kad veikale vaizduojamos šeimos problemos buvo savos.

Visų tų dalykų, to vidinio švytėjimo, įtampos, dramatiškumo pasigendame naujojoj V. Bubnio knygelėj *Kvietimas* (1983). Tarytumei ji būtų rašyta svetimos rankos, kažkokio „pavaduotojo", pasisavinusio Bubnio rašymo techniką. Atseit pusiau publicistinį stilių, pomėgį perkirsti pasakojimą zigzagavimu veikėjo praeitin, perkrauti kūrinį „flash-back" epizodais, vien storinančiais knygą. Aptinkam net tuos pačius personažus, tik pramintus naujais vardais. Pusiau trogloditinius žmones, tik skirtingose—kultūros darbuotojų—pareigose. O tačiau kažkodėl tas visas koliažas negyvas. Net erzinantis, tartum vaizdas žmogaus, spragsinčio žiebtuvėliu, kuriame nėra benzino. Netgi pažintine prasme romanas nuobodus. „Vieną rašome, du mintyje",—sako kažkur Bubnio mokinukas. Faktinai taip nėra. Palyginus su Sluckiu, Avyžium ir kitais, Bubnys šį kartą yra labai atsargus vairuotojas, budžiai sekąs kelio ženklus. Tvirtai surėmęs vairą net ir ten, kur nesimato eismo policijos, sakykim, vidiniuose veikėjų monologuose. Neleidžiąs sau pašaipiško tono, nors humoro jausmo neturėjimas jau ne jo, o Dievo kaltė. O be ironijos, kaip gi, sakykit, perteikti žiovulį keliančią tarybinę tikrovę? Nebent pasukant į disidentus. Nors nebūtinai. Įrodymas? —Juri Trifonovas, Andrei Bitovas . . . buitiniai „Byt" rašytojai. Daug iš ko galima mokytis. Bubnys pritingi.

Struktūrinė romano schema viena iš banaliausių. Tai karjeristo gyvenimo istorija. Priežodžio „Kilo kaip sakalas, tūpė kaip vabalas" iliustracija. Siužetas, kokių tik į kepurę rink. Tokio pobūdžio veikalą galima rašyti įvairiai. Galima pradėti vynioti pasakojimo siūlą šermenų-laidotuvių scena, kai tauraus pirmūno juodoji pusė ima ryškėti iš vaikų, artimųjų, nuskriaustųjų piliečių išsipasakojimų. Galima naudoti seną kaip pasaulis netikėtai surasto dienorasčio, laiškų ir t.t. formulę. Visus tuos triukus yra seniai išbandę Lietuvos rašytojai. Bubnys tačiau panaudoja pačią elementariausią chronologinės sekos struktūrą. Linijinę „Curriculum vitae" formulę. Daigstydamas savo „flashback" sceneles, jis netgi poroj vietų parodo pagrindinį veikėją Balį Adomonį vartantį savo kadrų įskaitos lapus, rašantį tarnybinę biografiją. Prisiminkim čekų rašytoją Jiri Grušą, kuris irgi yra naudojęsis tokia anketos (Fragebogen) formule. Jo romanas taip ir pavadintas *The Questionnaire*, tik pridėta ir antrinė, poetiška antraštė *A Prayer for a Town and A Friend.*

Savaime suprantama, kad nėra ten jokio panašumo su Bubnio *Kvietimu*. Skirtingi talentai, skirtingas požiūris į gyvenimą. Bet ir Bubnio romanui nebūtų pakenktą, jei knygos puslapiuose būtų prasimušusi maldos už mirusį miestą gaidelė. Deja, šį kartą greitai škicuotuose fono piešinėliuose nėra jokios nuotaikos, jokios gyvybės. Nebent, kad vyrauja blankūs, rudeniško peizažo reginiai. Tas pats nuovargis jaučiasi ir stiliuje, mažiau išieškotoje kalboje.

Kaip minėjom, *Kvietime* Bubnys daug kur pasinaudoja atliekom iš *Nesėtų rugių žydėjimo*. Pakartojamos tokios pačios situacijos, tie patys personažai, biografiniai dalykai. *Nesėtų rugių žydėjimo* Eugenija *Kvietime* tampa Aurelija. Tik pirmoji kažką braižė, o antroji mezga. Bet abi vienodos—vyrų užguitos, užkankintos vištelės. Aplamai, romano personažai negyvi, schematiški. Pagrindinis veikėjas Balys Adomonis, kopiąs karjeros laiptais, daug kuo panašus (bent savo biografija) į ankstesnio romano Antaną Petrušonį: vėl turime primityvų kaimo Jurgį, tik jis užsiropštęs į muziejaus-parodų rūmų vedėjo postą.

Kaip būna paprastai, pagal 19-to amžiaus modelį sukirptuose romanuose, *Kvietimas* turi pradžią, vidurį (teisingiau: vidurius, labai anatomine prasme) ir pabaigą. Nuo pat pirmųjų knygos puslapių skaitytojui paaiški su kokio tipo žmogumi turima reikalo. Užuomazgoj Bubnys supažindina skaitytoją su pagrindinio veikėjo socialine kilme, jo praeitim, ilgėliau aptardamas paveldėtus genetinius pradus. Tai personažo žemas ūgis, jo kojų trumpumas. Tai iššaukia jame menkavertybės kompleksą, kurį kompensuoja liguistos ambicijos prasimušti „per skausmus į garbę". Jis godžiai skaito knygas apie garsių žmonių gyvenimus; jam itin patraukli Mažojo Kaporalo (Napoleono) istorija. Kadangi gyvenimas yra, kaip mokė Šekspyras, didelė scena, Bubniui pasirodo naudinga minėti, kad ir jo Balys vienu metu taikėsi į aktorius. Teatre jis pramokęs vaidybos, taip reikalingos darant karjerą, pradmenų. Tie du komponentai—garbės geismas ir veidmainystė—sudaro pagrindinius personažo bruožus. Žinia, prisideda dar narcisizmas, dažnas žvalgymasis į veidrodžius, nuolatinis žodžio „aš" kartojimas—patentuotos priemonės parodyt personažo megalomaniją. Nors nebūtinai rafinuotos.

Užkėlus ant tokio pasakojimo bėgių savo dreziną, Bubniui belieka vien ją pumpuoti ir vaizduoti, kaip jo arivistas traiško viską pakeliui. Tą Bubnys ir daro. Bet vėl,—grubokai banaliai, diletantiškai. Tiesa, jo drezina įsilekia, bet tas jo Balys Adomonis begaliniai primityvus padaras. Samodūras, šeimos tironas ir ciesorius (Bubnys tai dar pabrėžia primindamas, kad Balio tėvas vadinosi Cezariu) šėliojantis ant silpnų ir bėjėgių: žmonos, sūnaus, ramaus kraštotyrininko Vitolio Rūko, net ant niekuo neprasikaltusios muziejaus lanktytojos Madam Terezos. Nuo pat knygos pradžios autorius taip nukreivina, taip vienspalviai užmurzina savo pagrindinį veikėją, kad skaitytojui sunku įtikėti tos pamėklės tikroviškumu. Juo labiau, kad lengvai atspėjamos jo būsimosios piktadarystės ir nuodėmės. Skaitytojui aišku, kad, anksčiau ar vėliau, Bubniui prireiks atsikratyti Aurelijos (autorius ją numarina itin melodramatiškoj scenoj—rašančią laišką sūneliui ir besisiūlančią į močiutes). Nesunku iš veiksmo atspėti, kad bus meilės nuotykėlis su gražute, lipšnute, meilute Alfreda ir iš tos unijos gausis kūdikėlis. Lengva pramatyt, kad Balys mūrysis sau mūriuką iš pavogtos statybinės medžiagos. Net kad jis išleis savo vardu svetimą (Rūko) rankraštį, irgi kažkaip atspėjama. Galbūt tenykštis skaitytojas įžvelgs *Kvietime* paskvilį („roman á clefu) nukreiptą prieš kokį nusodintą ar dar tebesėdintį direktoriaus kėdėj pareigūną, bet mums išeivijoje toks intrygos „grafikas" banalus ir nuobodus. Senamadiškas.

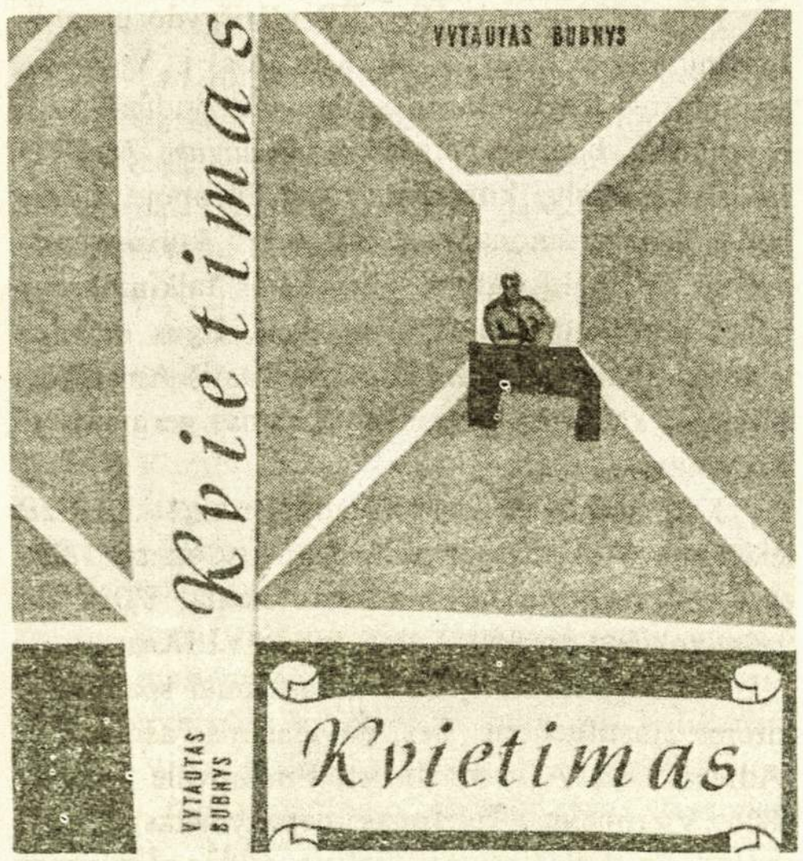

Įnikęs taip šaržuoti Balio Adomonio portretą, autorius kažkaip užsimiršta, kad jis vaizduoja raudonosios Casa Nostra atstovą, kad jo veikėjo esama nomenklatūristo, atsieit veidmainio, pataikū-

no, jokių moralinių principų neturinčio „paršažiurkio" (A. Zinovjevo terminas). Visų tų jo manevrų, išskyrus nebent tai, kad jis užsitikrina sau ištikimų menkystų bendradarbių būrį, knygoj nepastebim. Net ir anoniminius laiškus, sugriovusius karjerą, jis rašo vėlgi prieš savo sūnų, ne prieš kokį partijos ridiką. Nefotogeniškus dalykus Bubnys bando išsakyti savo personažo vidiniuose monologuose, skambančiais moralais:

Cha, cha, esi laimingas! Laimingas, kad pilvu šliaužei purvinais laiptais aukštyn, kad iškopei! Laimingas, kad žeminaisi prieš viršesnius, kad prieš kiekvieną—reikalingą!—klūpčiojai, šunlaižiavai, taip, taip . . . Ne sau naudos siekdamas—kitiems, kitiems, gražiai sakant, visuomenei, ir už tai įlindai į šliužo išnarą. Cha, cha.! . . . O kartą pats tapęs šliužu, ar nenori, kad ir saviškiai ir prieš tave lankstytųsi, uodegom vizgintų? Užburtas pergalių ratas! Kur pradžia, kur pabaiga? Bet gal toji tavo laimė — du pūdai kvietimų? Tikriausiai išeitų du pūdai . . . Per dešimtį metų užgyventi.

Tokie sąžinės balso pabudimai, pasireiškią retorikos priepuoliais ir klaikių sapnų aprašymais, knygoj dažni, kaip kad dažnai linksniuojamas žodis „kvietimai". Atseit, kartonėliai, kviečią į visokias parodas, atidarymus-uždarymus, jubiliejus. Šių įvykių aprašymai sudaro stambią ir nuobodžią knygos vidurių dalį. Bet gyvenime būna ir nespausdintų, nerašytų kvietimų—žodinių, telefoninių, slaptų—kurių metu narpliojasi visokios kombinacijos, padedančios šunlaižiui kilti karjeros laiptais. Apie tokius kvietimus bei sandėrius Bubnys nepasakoja, arba pasakoja labai miglotai. Žiurkiškoji personažo charakterio dalis neišryškinta. Kodėl Balys Adomonis toks nemachiaveliškas vadovas? Kodėl tokia neaiški, pernelyg „moderniška", Brežnievo laikų dvasios, pabaiga? Jinai tikrai ne tradicinė. Net ciniška.

Iš tiesų, iki šiol sovietiniuose romanuose, vaizduojančiuose netikusių vadovų ar karjeristų portretus, būdavo, kaip taisyklė, trafaretinė pabaiga. Savanaudis deržimorda paprastai siautėdavo tol, kol koks nors kolektyvo priešgina „nukaukuodavo" jį ir jo darbeliuose, išeikvojimuos ar panašiai. Dažniausiai tokiu angelu Gabrielium su liepsnojančiu kalaviju rankose būdavo taurus partietis. *Kvietime* jo nėra. Balio Adomonio gyvenimas pasibaigia, kaip pabrėžia primityvus viršelio aplankas, atvirom durim į saulėlydį, į pensiją, į „rudenišką šlapią naktį ir pagėlaus lapkričio vėjo sūkurius". Viskas baigiasi liūdnai, bet gražiuoju. Be jokios užuominėles, kad tokie dalykai laikini, kad jie ne amžinai tęsis.

Užtat šiuokart skaitytojams kalama kažkas kito. Būtent: „Ne piniguose laimė"! Nepavydėkit tiems, kurie čirpauja šiltose gūžtelėse; matot, kokie jie stresuoti, nelaimingi asmeniniame gyvenime! Tiesa, nevisai gražūs tie persistengėliai, kuriems „krašto istorija prasideda nuo tada, kai patys paėmė botagą", bet veizėkit, kas nutiko Adomoniui! Mainęs žmonas kaip mašinas, jis numarino pasiaukojusią jam Aureliją, išvarė ir suniurkdė sūnų, prarado dukrytę, nes jos motina Alfreda nuslėpė tikro tėvo vardą. Ir liko mūsų Balys, kaip baslys galulaukėj, su senų kvietimų į „Pokazuchas" pluoštu rankose. Taip interpretuotina *Kvietimo* gilioji mintis. Tik ar reikėjo jai išsakyti trijų šimtų puslapių? Ar reikėjo tiek ašutinės, „klijonkės" ir vatos ant nunešiotos persiuvamos gelumbės?

J. Aleksandravičius

Vytautas Bubnys. *Kvietimas*. Romanas. Vilnius, Vaga, 1983. 316 p.

IR TAIP, IR NE

KAS KALTAS?

Kazimieras Barėnas, nupasakodamas vienos Lietuvoje išleistos knygos turinį, įžangoje rašo: „Šiais moderniais lietuviškos spaudos draudimo laikais, kai knygos ne tik neįleidžiamos į Lietuvą, bet ir sunkiai išleidžiamos tos, kurios Vilniuje spausdinamos, yra ko džiaugtis, jei kuri nors gera per kieno nors malonę sugeba iš ten pasiekti svetur gyvenantį" (*Draugas*, 1984.12.8). Viena tokia, anot Barėno, gera knyga, sudaryta prof. J. Jurginio ir doc. A. Šidlausko, vargais negalais pasiekė jo rankas.

Ar ne patetiškai liūdna? Tikrai kaip anais Antano Baranausko laikais, kai caro valdžia neleido mums „anei rašto, anei druko". Kas buvo kaltas tada, visiems aišku. Kas dėl to kaltas šiandien? Barėnas meta kaltę Lietuvai ir Vilniui. Kažin ar jis teisus?

Visų pirma to rašto, ir to druko šiandien ten gal net per daug. Niekados Lietuva neleido tiek daug knygų ir žurnalų. Ne tik Lietuvos, bet ir išeivių, jeigu tik jie nori, lentynos lūžta. Žurnalus ir laikraščius gali gauti oro paštu, maždaug per savaitę. Tik spėk skaityti. Ir ne tik apie melžėjas ir šėrėjas, kaip posmuoja vienas Čikagos dienraštis, bet ir apie paskutinį mokslo, literatūros ir meno žodį.

Tad kodėl taip mažai apie tai žino ir jaučiasi toks nuskriaustas p. Barėnas? Kas iš tikrųjų dėl to kaltas? Atsakysime trumpai drūtai: dėl to kaltas visų mūsų skaitomas *Draugas*. Įsivaizduokite, kad per visus ilgus 1984 Viešpaties metus tas *Draugas* su visu savo vadinamu kultūriniu priedu, be tos Barėno atpasakotos knygelės turinio, aptarė dar **tik vieną** Lietuvoje išleistą leidinį (XX a. lietuvių dailės istoriją)! That's all. Gal tik ta viena knyga ir tepasiekė *Draugo* redaktorius?

Ne, nemanau ir netikiu. Greičiausiai mes, sąžiningi kapitalistinio pasaulio vaikai, pasiduodam seniai žinomam dėsniui: prastas pinigas išmuša iš rinkos gerą pinigą. Juo prastesnė opera, tuo daugiau apie ją šnekam ir pinigus dėl jos metam, juo prastesnis vaidinimas, tuo daugiau apie jį rašome, juo prastesnė knyga, tuo daugiau ją recenzuojame ir premijuojame. Gerai , kai po trijų-keturių metų kas nors prisimena Salio raštus.

Žinau, kad niekam mes nesame taip jautrūs, kaip savo sveikatos reikalams. O tie Lietuvos raštai ir drukai tikri bacilnešiai. Apsaugok, Dieve, nuo jų! Taigi, mielas Barėnai, dėl to tariamo spaudos draudimo mes patys esame kalti. O jeigu nebūtų to spaudos draudimo, galėtume rasti ne tik tą vieną knygelę, apie kurią verta pašnekėti *Drauge*. Rastum ir daugybę kitų. Galbūt, būtų galima pakalbėti ir apie tam tikrą Lietuvos kultūrinę autonomiją. Gal? Tik nebandykime dėl spaudos draudimo kaltinti Lietuvos, ar Vilniaus. Patys užsidėjom apynasrius ir jų nedrįstame nusiimti.

V. Trumpa

ATVIRAI KALBANT

ANTRASIS AUSTRALIJOS LIETUVIŲ METRAŠTIS

Perėjus išsibarstymo, įsikūrimo ir įsitvirtinimo naujuosiuose kraštuose laikotarpius, naujoji lietuvių išeivija, atrodo, pastaruoju metu intensyviai išgyvena tarpkontinentinio susižinojimo ir apsijungimo periodą, anksčiau vykusį vien sporadiškai ir žymiai siauresniu mastu. Suartėjimą paskubino kaskart plačiau apimančios sporto, dainų ir šokių šventės ar jaunimo kongresai, kurių metu užsimezgę ryšiai vedė ne vien į senųjų pažinčių atnaujinimą ar naujų užmezgimą, bet ir į platesnį keitimąsi informacija, idėjomis bei kultūriniais atsiekimais.

Kai praėjusių Kalėdų metu Canberroje įvykusios Australijos lietuvių dienos jau gana plačiai nuskambėjo čionykštėje lietuvių spaudoje, aprašytos ir apšnekėtos ten dalyvavusių mūsų didžiųjų bendrinių organizacijų veikėjų, atstovų ir korespondentų, pats faktas, kad tai jau buvo net tryliktas šitokio masto renginys, atrodo, nebesukėlė nei nuostabos, nei komentarų. O renginys juk tikrai nekasdieniškas, sutraukęs po kelis šimtus sportininkų, dainininkų bei šokėjų, tūkstantinę žiūrovų minią iš keleto ilgomis distancijomis atskirtų miestų, o taipgi atkreipęs ir vietinės valdžios dignitorių dėmesį. O štai, šitokie renginiai tame tolimame pasaulio kampe vyksta kas du metai per ištisą kervirtį šimtmečio!

— Lietuviškas gyvenimas Australijoje, susiformavęs pirmame dešimtmetyje, (1947-1957) nesustingo, bet plėtėsi apimdamas naujus horizontus,— dėstoma *Australijos lietuvių metraščio II-os dalies* pratarmėje, nusakančioje dar tikrai jauną šios lietuvių bendruomenės amžių. Sekančiuose šio impozantiško leidinio puslapiuose akivaizdžiai parodoma ir tai, kad šiandieninis organizuotos išeivijos dėmesys Australijai yra pelnytas ir pilnai pribrendęs. (Ir VI Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso 1987) ar Pasaulio lietuvių sporto šventės (1988) nukėlimas Australijon tai patvirtina). Tą subrendimą kitais žodžiais išreiškia ir paskutinis A.L.B. krašto valdybos pirmininkas V. Bukevičius, nusakydamas knygos įvade ir jos turinį:

— Pirmasis metraštis — išleistas 1961 metais, apėmė Australijos lietuvių veiklą iki 1961 metų; daugiausiai pašvestas lietuvių įsikūrimui Australijoje, (. . .) antrasis — leidžiamas dabar (. . .) apima Australijos lietuvių veiklą (. . .) iki šių dienų. Metraštis tai yra veidrodis mūsų veiklos, kuriame atsispindi niuansai viso mūsų išeivijos gyvenimo.

Šiandien, šalia didžiųjų Adelaidės, Melburno ar Sidnėjaus kolonijų, kurių stiprų ir pastovų lietuviškos veiklos pagrindą sudaro mokyklos, parapijos, populiarios lietuvių organizacijos, institucijos ar mažesni vienetai, dar tebegyvuoją scenos meno sambūriai. Lietuvių veikla su chorais, tautinių šokių ar sporto grupėmis dar atrodo, gana judri Brisbanės, Geelongo, New Castle, Perthe ir kitose apylinkėse, taipgi dažnai išlaikančiose ne tik lietuviškas mokyklas ar organizacijų padalinius, bet ir radijo valandėles.

Prieš pora mėnesių šio kontinento išeiviškoje periodikoje kiek plačiau paminėta ilgamečio *Mūsų pastogės* (seniausio ir pastoviausio Australijos lietuvių laikraščio) redaktoriaus rašytojo Vinco

(tęsinys sekančiame psl.)

„KARINĖS PADĖTIES“ IR ROCKO POEZIJA LENKIJOJE

Praėjusių metų gegužės 7 d. įvykusiame LTSR rašytojų sąjungos pirminės partinės organizacijos atvirame susirinkime buvo aptarta įvairių literatūros žanrų padėtis tarptautiniame šiuolaikinės literatūros kontekste. Diskusijų metu, rašo *Literatūra ir menas* (1984.VI.9), kritikas A. Kalėda pareiškė, jog, palyginus dabartinę lietuvių poeziją su lenkų, „krinta į akis pastarosios polinkis į hermetiškumą“. Šis tvirtinimas svarbus dviem atžvilgiais: 1. Tai per daugelį mėnesių vienintelis komentaras apie mūsų geografinio, istorinio ir kultūrinio kaimyno dabartinę poeziją; 2. Jis netikslus. Lenkijoje yra hermetinių polinkių poezijos, kuri pasiekia aukšto lygio, bet nemažiau joji ir „antihermetinė“ poezija.

„Karinės padėties“ periodas, kaip ir ankstesnis „Solidarumo“ veiklos laikmetis, iššaukė naujos lenkų poezijos srautą. Jos pobūdį nagrinėja lenkų poetė ir kritikė Elena Wlodarczyk savo studijoje „Žodis ir prievarta“, išspausdintoje Paryžiuje prancūzų ir lenkų kalbomis leidžiamo žurnalo *Le Temps Pluriel/Wieloczas* (Daugialypis laikas) 1983 m. 3-4 numeryje. Vėl kartojasi istorija—kaip ir Adomo Mickevičiaus laikais, nauja lenkų rašytojų emigracijos banga užsienyje tęsia literatūrinę kovą už žmogaus ir tautos teises. Su jų pastangomis solidarizuojasi daugelis žymių prancūzų rašytojų.

Lenkų poezija, rašo Wlodarczyk, išsiliejo iš profesionalų ratelio ribų ir prabilo daugelio spontaniškų kūrėjų balsais. Ji reiškėsi ne tik eilėraščiais, bet ir dainomis, giesmėmis, poetiniais anekdotais, šūkiais, įrašais ant sienų. Būdingas tokios poezijos pavyzdys yra Jano Pietrzako daina „Kad Lenkija būtų Lenkija“, kuri šiandien laikoma nauju tautiniu himnu. „Karinės padėties“ aplinkoje rašymas, kaip ir slapta išleistų tekstų skaitymas, tampa pilietine akcija.

Jau pripažinimo susilaukę poetai daugina savo kūrinius šapirografu ir spausdina juos slaptuose žurnaluose, kaip *Wezwanie* (Atsišaukimas). Vieni pasirašo savo pavardėmis, kiti slapyvardžiais. Visi priklauso pirmajai komunistinėje Lenkijoje išaugusiai poetų kartai, kurios amžius tarp trisdešimties ir keturiasdešimties metų. Tie poetai nėra patyrę Antrojo pas. karo ir savo pirmąją Lenkijos politinę krizę išgyveno 1968 metais. Dalis jų priklauso Stanislawo Baranczako 1970 metais pradėtam „Naujosios bangos“ sąjūdžiui, pastūmėjusiam poeziją visuomeninės bei politinės kovos linkme ir savaip atgaivinusiam romantinio patriotizmo tradiciją.

Autorė primena, kad viena pagrindinių Lenkijos poezijos tradicijų yra liudyti savo šalies skausmų kupiną istoriją. Romantinis poeto-tautos dainiaus įvaizdis susiformavo 1830 m. lapkričio sukilimo metu ir nuo to laiko poetų balsas skamba visų tautinių krizių proga. „Karinės padėties“ laikmečio poezijoje suskamba ir romantinės epochos pagimdytas istorinis fatalizmas: „Ir visad reikia, kad sausį, rugpjūtį ir lapkritį našlės lenktųsi prie savo vyrų palaikų“, rašo Adriana Szymanska eilėraštyje „Istorija“, nurodydama į 1863-iųjų, 1944-ųjų ir 1830-ųjų metų sukilimus.

Ateisianti katastrofa nujaučiama daugelyje eilėraščių, parašytų prieš „karinės padėties“ įvedimą. 1981 m. kovo mėnesį parašytame eilėraštyje „Nemigas“, Te Jot kalba apie savo sūnelį, kuris negalėjo užmigti ir visą naktį praleido nesumerkęs akių ir nepravėręs burnos:

Tiktai paryčiui pasakė,
Kad bijosi karo
Svetimųjų lediniais veidais
Kurie išlauš
mūsų namo duris.

Supama „istorijos klastojimo“, dalis lenkų poetų randa paguodą tame, kad jų istorijos neįmanoma ištrinti. Kaip rašo Jan Marty, „Varšuvos senamiesčio gatvės savaip viską prisimena“. Patriotiškai nuspalvinta praeitis tokia gyva žmonių sąmonėje, kad pasak Te Joto, mažiausias protesto ženklas virsta paminklu:

Ir ką gali daryti valdovai
jei net kiaurymė žemėje
tampa paminklu
jei net oras paminklu pavirsta
ką norit kad jie darytų
jei net jie patys šešėlio paminklas.

Apie Jaruzelskio chuntą ar apie Lenkijos „amžinus ryšius su Sovietų Sąjunga“ Lenkijoje nėra jokios poezijos. (Ar nelogiška, kad Lietuvoje apie lenkų poeziją paprasčiausiai nerašoma?) Ryszard Krynicki klausia:

Iš kokios tautos
drįsta semtis
valdžią jos užgrobėjai
svetimųjų įsakymu
paskelbę karą savo pačių tautai?

Anot Elenos Wlodarczyk, lenkų poetai spontaniškai stojo „Solidarumo“ rezistencijos pusėn. Tačiau, nepaisant to aiškaus užsiangažavimo, jie negali išvengti kaltės jausmo. Jie klausia savęs, ar priespaudai siaučiant užtenka tik rašyti? Ar poetas vertas savo tėvynainių, kurie paaukoja gyvybę ar bent laisvę? Abejonės kankinami poetai kartais sukyla ir prieš patį žodžio meną, kuris dažnai atrodo toksai nepakankamas šautuvų ir tankų akivaizdoje. Toks gilus įsipareigojimas tautai šiame šimtmetyje dažnai pastūmėdavo lenkų poetus paaukoti savo gyvybę. 1944 metų Varšuvos sukilimo metu žuvęs 23-metis poetas Krzystof Kamil Baczynski yra talentingiausias ir populiariausias tų poetų-kankinių plejados narys.

Dalis šiandienos lenkų poetų įstengia nugalėti savo bėjėgiškumo jausmą įsisąmonindami, kad jie turi ypatingą vaidmenį—kalbos ginklais kovoti prieš kalbos prostituciją. Jų kūriniai nutolo nuo romantinės sukiliminės poezijos modelio, kurio pagrindinis tikslas buvo šaukti į kovą. Dabartiniai poetai vengia patetikos, dažnai naudojasi ironija. Jie dažnai demaskuoja valdžios pseudomokslinę „medinę kalbą“, jos sauvališką logiką ir abstrakčią terminologiją. Tai ypač būdinga R. K., kuris savo eilėraštyje „Tiems, kurie gina karą“ rašo:

Jei šalyje
šaudoma į žmones
jei šalyje
kalėjimai pritvinkę
jei šalį
valdo slaptoji policija
ir nuoga neteisybė
reikia skelbti aliarmą
Mes nenorim
kad Lenkijos vidaus reikalai
būtų nusikaltimas,
badas, išnaudojimas, gėda ir neviltis.

Ši kova žodžio fronte yra atsakymas į priespaudą, kuri stengiasi išlaikyti „orumo fasadą“,—rašo Elena Wladarczyk. Šiandien represija diskretiškesnė: ji stengiasi nustelbti rezistenciją nepritekliais ir pažeminimais, kurių skausmingiausias yra melas. Svarbi „Solidarumo“ sąjūdžio kovos dalis buvo už žodžio išlaisvinimą. Romantinis

ATVIRAI . . .

(atkelta iš 9-to psl.)

Kazoko netikėta mirtis, manau, ir vėl atkreipė ne vieno dėmesį į tai, kad Australijon taipgi emigravo visa eilė rašytojų ir poetų, nuo gerai žinomų (kaip gerokai anksčiau miręs Pulgis Andriušis) iki išeivijoje iškilusių (J. Janavičius, V. Janavičius, J. Juragis, A. Lukšytė, L. Šimkutė, A. Vėščiūnaitė ir kt.), išleidusių keliasdešimtį knygų. Kad ten esama daugelio gabių žurnalistų rodo ne vien impozantiškas (bent dvidešimties vienetų) periodinių leidinių sąrašas, bet ir tikrai gausūs šio metraščio bendradarbiai.

Kai kurių dailininkų vardai (kaip V. Rato, H. Šalkausko, V. Simankevičiaus, A. Vaičaičio, L. Urbono) spaudoje reguliariai linksniuojami nuo emigracijos pradžios. Australijos lietuvių bendruomenei, atrodo, visą laiką labiausiai trūko scenos menininkų. Gal dėl to, bent gastroline prasme, solistai bene pirmieji Australiją jau prieš keliolika metų „surado“ ir ją gausiausiai lankė ne tik iš Amerikos (S. Baras ir D. Stankaitytė, G. Čepkauskienė, N. Linkevičiūtė ir B. Prapuolenis, J. Vaznelis . . .) ar Europos (Asta ir Alfredas Šalčiai, R. Daunoras), bet ir iš Lietuvos (V. Noreika, E. Kaniava, N. Ambrozaitytė, N. Ščiukaitė . . .). Gerą pasisekimą Australijoje, atrodo, turėjo ir čionykščiai žodžio menininkai: E. Blandytė, B. Brazdžionis, V. Žukauskas ir . . . Los Angeles dramos sambūris, ten pastatęs J. Gliaudos „Kompiuterinę santuoką“ bei B. Pūkelevičiūtės „Palikimą“.

Australijos lietuvių metraštis—didelio, *Aidų* žurnalo formato, 496 gausiai iliustruotų kreidinio popieriaus puslapių knyga—akivaizdžiai parodo, kad Australija nėra lietuviškos išeivijos „trečiasis pasaulis“, bet energinga, talentinga ir ambicinga jos dalis. Plačiau atskleisti metraščio turinį nėra šios skilties uždavinys, tačiau paminėti reikėtų, kad didžiausią knygos dalį užima detali informacija apie paskiras A.L.B. apylinkes ir seniūnijas, pradedant visam kraštui bendrų svarbesnių asmenų, institucijų ar įvykių aprašymais ir baigiant Naujosios Zelandijos lietuvių veiklos apybraiža. Angliškame keliolikos puslapių įvade pateikiamos svarbesnės žinios iš Lietuvos istorijos, geografijos ir lietuvių emigracijos Australijon. Tačiau ir į jos turinį nesigilinant, knygą malonu paimti į rankas dėl jos geros išvaizdos ir techniškai gerai atlikto spaudos darbo bei meninio sutvarkymo.

Į šį leidinį didesnį dėmesį turėtų atkreipti ne tik išeiviškosios mūsų bendruomenės periferijų, bet ir JAV, ir Kanados bendruomenių vadai. Panašių reguliarių informacijos šaltinių reikalingumas yra aiškus jau ir šiandien. Jis dar padidės Lietuvių enciklopedijai išleidus antrąjį ir tikriausiai paskutinį papildymų tomą.

Algirdas T. Antanaitis

poetas Juliusz Slowacki kadais išreiškė savo tikėjimą poezija, kuri sugebėsianti pakeisti „duonos valgytojus į angelus". Poetas Te Jot 1979-ais metais jam taip atsakė:

Duonos valgytojai
turėjo pavirsti
melų valgytojais.

Žmogaus kilnumas glūdi jo kalboje, tvirtina autorė, ir todėl atgrasiausiais priespaudos atstovas yra ne kareivis, patruliuojantis kryžkelėj, bet televizijos pranešėjas tobula tarsena. Ir taip, palaipsniui, nepaisant bejėgiškumo tų, kurie neturi ginklų pasipriešinti tankams, atgimsta viltis ir įsitikinimas, kad žodžiai irgi yra galingi, nes jais poetas gali išlaisvinti tautos energiją. Poezija suteikia žmogui galimybę išsaugoti protą absurdo viešpatijoje, tvirtina straipsnio autorė.

Šiai „karinės padėties" antihermetinei poezijai priklauso ir lenkiško „rock'o" dainų tekstai. „Rock'o" muzikos ritmas vis garsiau pulsuoja po Lenkiją apdengusia Jaruzelskio kariška antklode. Praėjusių metų vasarą Jarocine įvykęs „rocko" festivalis sutraukė apie 19,000 jaunimo. Trys šimtai „rocko" muzikos grupių prašė leidimo dalyvauti, bet jį tegavo 60.

Nepaisant lenkiško „rocko" populiarumo, jis retai tepasigirsta lenkų radijuje ir televizijoje. To priežastis—„rock'o" dainų tekstai, kurie labai nepatinka lenkų kultūros prižiūrėtojams. „Propaganda mane šmeižia, propaganda man kelia siaubą. Teisybė pamesta . . . "—Jarocino festivalyje dainavo „Maskva" pasivadinusios „rock'o" grupės gitaristas. Ši daina tapo neoficialiu festivalio himnu.

Viena populiariausių pastarųjų metų lenkų „rock'o" dainų yra „Nakties patrulis", kurio angliškas varijantas pasirodė užpernai. Ši daina laimėjo jaunimo žurnalo *Sztandar Mlodych* premiją ir daug kitų žymenų. Palydimi dūžtančio stiklo ir policijos sirenų garsų, „Maanam" grupės nariai šaltais, bejausmiais falsetais taip apdainuoja priespaudos atmosferą:

Tamsiame mieste šešėliai
šmėžauja per visą naktį
Prie tavo slenksčio tūno pavojus
Neužgesink šviesos . . .
Neik laukan vienas
Blogis siautėja . . .
Nakties patrulis budi
Kad tau nieko neatsitiktų
Kad tavęs nesužeistų . . .

Lenkų „rock'o" sąjūdį ir jo filosofiją dažnai kritikuoja du svarbiausi lenkų partiniai laikraščiai, *Zolnierz Wolnosci* ir *Trybuna Ludu*. Kartais jie naudoja pašaipos ginklą, bet dažniausiai tiesiai piktinasi tokiais dainų tekstais:

Išdavystė, išdavystė,
Gudri, šalta išdavystė,
Sulaužyti pažadai, sudaužytos šviesos,
Balta dabar juoda, juoda—balta,
Neatsikirsk, atsuk kitą skruostą . . .
Tik išdrįsk išsižiot.
Neatverk man akių, aš nenoriu matyt.
Ar visi išdavikai, ar tik tu ir aš?
Išdavystė įsliuogia į tavo lovą.

Ši daina primena juodžiausiais Stalino laikais parašytą garsiąją vengrų poeto Gyula Illyes'o poemą „Sakinys apie tironiją", kurioje poetas vaizduoja kaip tironija persmelkia kūnus, dvasias, visą gyvenimą, ir įsiskverbia net į mirusiųjų karalystę. Taip lenkų „rock'o" dainų tekstai įsilieja į totalitarizmą vaizduojančios Rytų Europos poezijos tekmę.

„Jūs imituojat Vakarus" —lenkų „rock'o" dainų kūrėjams nuolat prikiša partinė spauda. Tačiau lenkų „rock'o" pagrindinės temos grynai lenkiškos: nusivylimas, nekantrumas, pyktis, niūrios ateities perspektyvos, protestas. Kaip dainuoja ansamblis Perfekt: „Aš galiu ištverti krizę,/ Aš galiu gyvent nevalgęs,/ tik nustokite melavę".

Po karinio stovio įvedimo Lenkijoje valdžia pradėjo griežtai kontroliuoti bet kokius viešus susirinkimus. Kodėl padaryta išimtis „rock'o" koncertams ir diskotekoms? Kai kurie lenkai aiškina, kad režimas stengiasi atvilioti jaunimą nuo poltinės veiklos—geriau „rock'o" koncertai, negu pogrindžio spauda ar demonstracijos už „Solidarumą". „Lenkų jaunimas patyrė, koksai ribotas jų gyvenimas", aiškina sociologas Jerzy Zulawski. „Rock'o muzika jiems šiandien yra viena iš nedaugelio sričių, kur jie gali pasijausti laisvais". Tais pačiais „rock'o" muzikos kanalais lenkų jaunimą pasiekia jų laikui būdinga aktuali „pop-poezija".

Grįžtant prie pradinio Kalėdos tvirtinimo apie lenkų poezijos „hermetiškumą", kyla pagunda apversti jį aukštyn kojom. Kaip matome, Lenkijoje dabar labai paplitusi nehermetiška ar tiesiog antihermetiška poezija. Kartais ji plakatiška, paviršutiniška, priartėja prie žurnalizmo, bet savo visuma ji išlaiko ryšį su gyvenamojo meto visuomeninėmis ir politinėmis problemomis. Kaip tik tokios poezijos ir trūksta Lietuvoje. Ar ne lietuvių poetai yra palinkę į hermetiškumą? Ar ne jie užsisklendžia į idealios gimtinės, Lietuvos praeities, ar vidaus pasaulius, geisdami ištausoti tai, kas tikra, nemeluota, tyra? Lietuvių poezija šiandien yra pasiekusi

ypatingo subtilumo ir žodinio meistriškumo. Tačiau—ir čia reikia sutikti su partiniais kritikais—joje nėra ryšio su prakaituojančia ir kraujuojančia tautos dabartimi, tos dimensijos, kuri taip stipriai pasireiškia lenkų poezijoje. Nenorėdami apie tą dabartį meluoti, ko iš jų reikalaujama, lietuvių poetai pasirenka hermetiškumą.

Spect.

DAILĖS ISTORIJA

APIE FRANCOISE KALTYBĘ

Dailininko su raudona turkiška feza darbai kabo Vilniaus katedroje, kuri dabar vadinama Vilniaus paveikslų galerija. Nors Jonas Rustemas XIX amžiaus pradžioje 25 metus buvo Vilniaus meno mokyklos vedėjas, tačiau apie jo kilmę kiekvienas žino kitaip. Graikas, armėnas, turkų bajoras ar gruzinų pirklio sūnus, pagaliau prancūzas. *Kultūros baruose* (1984/10) tos temos ėmėsi vilnietis Vladas Drėma. Pasitelkęs senas knygas, mokslą ir asmeninę įžvalgą, jis beveik įrodo, kad kunigaikščio Adomo Čartoriskio iš Turkijos parsivežtasis būsimasis dailininkas yra pavainikis, gimęs Konstantinopolyje (Stambule) iš motinos pavarde Francoise Villoisin.

Telieką „nuvykti į Stambulą, ir ten Peros priemiestyje, vienoje iš keturių katalikiškų bažnyčių, kurios tuomet ten buvo, patikrinti 1761 metų krikšto metrikų knygas, tik ne pagal Rustemo pavardę, o pagal Francoise Villoisin . . ."

Čia meno istoriko tyrimai nutrūksta. Kodėl?

Jei jis su savo tyrinėjimų pluošteliu sugalvotų aplankyti Turkijos atstovybės kultūros attache, prieš pačiupinėjimą durų rankenos jis būtų sustabdytas tarybinės sargybos ir patektų ne ambasadon, bet nuovadon—išsiaiškinimui neaiškių kėslų. Jei ir laišku ten kreiptųsi, irgi neapsieitų be pasiaiškinimų visai nemokslo įstaigose.

Kas kita būtų buvę 1939 metais: ir atstovybė nebūtų buvusi už devynių vandenų, o čia pat Kaune. Niekam tada nebūtų kliuvę, jei Drėma susisiekimui su tomis Pero bažnyčiomis, būtų pasirinkęs kelią ir per bažnytines įstaigas Vilniuje.

Ar dabartiniams Drėmos darbdaviams patiktų, jei jis Francoise Villoisin kaltybės patvirtinimo ieškoti leistųsi per Vilniaus kuriją, yra aišku. Jei kam neaišku, tegu pabando mokslinėms žinioms telkti pasinaudoti bažnyčių ar buržuazinių valstybių atstovybių paslaugomis.

O gal tarybų valdžia pati Vladui Drėmai pasiųs vizą studijų kelionei į Istanbulą!

J. Rustemas, Autošaržas, skirtas masoniškoms kortoms („Būgnų tūzas")

KAI KURIE TAUTOSAKOS SAVITUMAI — UNIVERSALIŠKUMAS IR PALYGINIMAI

Nesu tautosakos ar mitologijos specialistė ir nepretenduoju į žinoves, bet norėčiau pasidalinti mintimis kilusiomis, iš skaitymų bei pokalbių su asmenimis, iš kurių ir išsikristalizavo lietuvių tautosakos palyginimai su kitų tautų atitinkmenimis.

Pradžioje bandysiu iškelti sunkumus, norint atskleisti kas tautosakoje išskirtinai lietuviška, iškeldama jos išsivystymą iš mitų. Vėliau bandysiu truputį išsamiau palyginti lietuvių Aitvaro personažą su arabų Djini, bet „Eglės Žalčių Karalienės" mitą su graikų „Eros ir Psyche", nurodydama ir šio palyginimo ribas.

Lietuvių Tautosakos Archyve Vilniuje surinkta daugiau kaip pusė milijono įvairaus žanro atskirų lietuvių liaudies kūrybos dalykų. Tai didelis skaičius; iš pirmo žvilgsnio jis rodytų nepaprastą lietuvių tautos kūrybingumą. Tačiau analizė atveria mažiau įspūdingą padėtį. Pirmiausia, beveik pusė šio lobyno yra dainos; patarlės ir priežodžiai bei tikėjimai sudaro beveik visą antrą pusę, o pasakų ir sakmių lieka gan mažai. Be to, į tą skaičių įeina viskas, kas ilgainiui buvo užrašyta. Bendra suma sumažėtų, jei išskirtume tą patį motyvą, pakartotą įvairiose Lietuvos vietovėse, arba įvairiais laikais, tik šiek tiek skirtinga forma. Daugeliu atveju tas pats motyvas randamas visoje Europos liaudies kūryboje, o ypač kaimyninėse baltų ir slavų tautose. Todėl sunku nustatyti kas iš ko tą motyvą yra paėmęs. Norėdami atskirti lietuvišką tautosakos kūrinį nuo nelietuviško, turėtume kviestis pagalbon sąvokas, kurias siūlo Donatas Sauka. (1) Būtent, nagrinėti žodžio formą bei žodžio audinį. Bet ir tuomet turėtume daug sunkumų, ypač su smulkiąją tautosaka, kaip patarlės ir priežodžiai, kurioje randame daug tarptautinių elementų. Norėdami atskirti kas išskirtinai lietuviška, tuo pačiu turim priimti (pagal psichologą C.G. Jung), kad archetypinės sąvokos, tai yra pirmykščiai atvaizdai, randami visose tautose nuo senovės laikų, galioja ir mitologijoje arba tautosakoje, nes tos pačios idėjos randamos visose tautose ir generacijose. Ir jei mitologiški motyvai panašūs, tai rodo jų archaišką charakterį, kilusi iš bendros pasąmonės.

Pažvelgę į sunkumus, su kuriais susidruriame norėdami atskirti kas tikrai lietuviška, ir priėmę neišviangiamą tautosakos universalumą, stabtelkime prie pačios tautosakos išsivystymo. Donatas Sauka (1) pabrėžia: „Tautosaka nuo mitologijos priklausoma, nes be pastarosios visiškai nepaaiškinama pradinė daugelio vaizdų, idėjų kilmė. Šaknys siekia pirmykštę žmogaus vaizduotę, neišskiriamai sulydžiusią pažinimo, tikėjimo ir meninės išmonės pradus".

Tai pabrėžia ir C.G. Jung, teigdamas, kad mitas yra tas, kas visados, visur ir visų priimta. Kitaip sakant, tai žmonijos integrali dalis. Žmogus be mito, lyg be šaknų, neturįs ryšio nei su praeitimi, nei su protėvių gyvenimu, kuris įsikūnijęs jame. Tad mitas yra psichinis reiškinys, atskleidžiantis sielos prigimtį. O žmogaus psichė nėra tik šių dienų sąvoka, bet priklausąnti tūkstantmečiams. Mitologiniai motyvai nuolat veikia ir pasireiškia žmonių vaizduotėje, kurioje vystosi tam tikri psichiniai pergyvenimai.

Lietuviško savitumo, atrodo, daugiausia turi labai senos mitologinės sakmės ir liaudies tikėjimai. Labai lietuviškas, nors ir ne vien lietuviams žinomas, yra Aitvaro personažas. Verta palyginti jį su kitų tautų atitinkmenimis.

Artimas Aitvarui yra Naujosios Gvinėjos 'Cargo' kultą pagrindžiantis tikėjimas. Jis įdomus tuo, kad mes gan lengvai galime suprasti jo genezę. Matyt tikėjimas arba svajojimas apie niekad neištuštėjantį maišą, visuomet pilną banką ir pinigais skambančią kišenę visada buvo bendras visoms rasėms ir tautoms. Ypatinga 'Cargo' kulto ypatybė yra ta, kad jis atsirado dabartine forma prieš vos keletą dešimtmečių. Kaip galima spręsti iš ankstyvesnės periodinės spaudos pranešimų ir išėjusių knygų (kaip pvz., *Big Men and Cargo Cults* ir *New Heaven and New Earth*), Naujosios Gvinėjos gyventojai negalėjo atsistebėti nenutrūkstamu srautu įvairiausių gėrybių, kurias paskutiniojo karo metu gabeno jų kraštan kare dalyvaujančios civilizuotos tautos. Karui pasibaigus, jie kur nors aąt aukšto kalno pasistatydavo transportinio lėktuvo maketą, tikėdamiesi tokiu būdu privilioti gėrybes atnešantį lėktuvą. Iš tikrųjų, šitame pavyzdyje išryški tiek burto, tiek Aitvaro psichologinė kilmė.

Lietuviškasis Aitvaras labai neaiškiai aptartas. Kartais jis išperimas iš gaidžio kiaušinio, kartais nuperkamas Rygos mieste pas latvį kupčių, o gal ir randamas pakelėje, arba netyčiomis įgyjamas. Jis pasižymi tuo, kad savo šeimininkui ar savininkui neša turtus—javus, pieną, pinigus. Aitvaro panašumas arabiškam „Tūkstantis ir viena naktis" Djini—nepaneigiamas. Abu jie turi savo šaknis toje pačioje žmogaus svajonėje. Bet skirtumai tarp arabiškojo ir lietuviškojo Aitvaro yra nepaprastai charakteringi. Šiuo atveju arabų ir lietuvių tikėjimas Aitvaru ne tiek iškelia panašumą tarp tautų, kiek akivaizdžius skirtumus.

Pirmiausia, skirtingos yra sąlygos, įgalinusios žmogų naudotis Aitvaro paslaugomis. Arabiškąjį Djini su savo šeimininku riša sutartis. Už suteiktą laisvę (pvz., išleidimą iš bonkos) jis įsipareigoja išpildyti visas savo šeimininko užgaidas. Arabiškasis Djini yra visagalis—kuo nuostabesni reikalavimai, tuo didesnė jo galia. Jis negali tik vieno: paneigti sutarties, sulaužyti pažado. Pastebėkime, kad „Tūkstantis ir vienoje naktyje" arabas nėra kuklus. Jo užgaidos nesiriboja pilna klėtimi javų ir gerais riebiais arkliais. Ne, arabas skraido po visą pasaulį ir siekia karaliaus dukters rankos arba karalystės sosto, kas jam dažnai ir pavyksta. Lietuviškasis Aitvaras paprastai atsitiktinai stoja tarnauti kokiam nors ūkininkui. Jokios sutarties paprastai nėra, nors jo savanoriškas dovanų teikiamas turi būti ir savanoriškai įvertinamas, paprastai labai kukliomis vaišėmis, kaip 'kiaušiniene' ar 'kleckais'. Bet toks Aitvaro pajuokimas yra fatališkas, net jei tai atsitinka netyčiomis ir nieko bendro neturi su šeimininku (pvz., bernas suvalgo kiaušinienę, pridergia į lėkštę—ir ūkininkas nustoja Aitvaro). Lietuvis daug kuklesnis savo užgaidose ir pasitenkina žymiai kuklesniais dalykais, negu karalyste arba princesės ranka: jam užtenka, kad jo aruodai pilni, gyvuliai pašerti, o po lova pakankamai auksinių.

Yra ir dar vienas skirtumas tarp arabiškojo Djini ir lietuviškojo Aitvaro. Arabas niekad neturi nė mažiausio sąžinės graužimo, naudodamasis Djini patarnavimais. Lietuvis gi jaučiasi kaltas. Šeimininkas paprastai slepia nuo kaimynų Aitvaro buvimą. Dažnai užtinkame patarimų, kaip Aitvaro atsikratyti. Dažniausia Aitvaras apsunkina sąžinę. Motyvas, kad turtas vieno ūkininko aruode yra kito ūkininko nuostolis, yra gan dažnas. Bažnyčios įtakoje girdimas patarimas, kaip Aitvaru atsikratyti. Paprasčiausia priemonė—padaryti kryžiaus ženklą ar ištarti Dievo vardą.

Skaitant tuos įvairius pasakojimus apie Aitvarą atrodo, kad tų tikėjimų pagrinde glūdi ne tiek svajonė įgyti turtą, kiek socialinės nelygybės racionalizacija. Užtinkame dažnai tokią pradžią:—Kartą gyveno du ūkininkai, abu vienodai sunkiai dirbo, bet vienas pralobo, o kitas nuskurdo. Paaiškinimas: vienas turėjo Aitvarą, kitas ne. Tad Aitvaras, atrodo, gali būti pavydo kūrinys, arba bent sėkmingo darbo racionalizacija ar savo skurdo pateisinimas.

Lietuviškas Aitvaras matyt būdingas ūkininko psichologijai. Anot Marijos Gimbutienės, jis paveldėtas iš senosios Europos žemdirbių kultūros ir nėra būdingas indoeuropietiškai mitologijai; tuo tarpu Djini yra būdingas nomadų psichologijai.

Tai pačiai Aitvaro kategorijai priklauso ir Laumės. Lietuviškoji Laumė spontaniška ir padeda tiktai nuoširdžioje, neveidmainiškoje situacijoje, ir tiktai laisva valia. Geras pavyzdys—paliktas tarpulysvėje kūdikis. Sunkiai dirbančios motinos kūdikį laumės maitina, gražiai aprengia. Bet godžios, to pačio apgaule norinčios pasiekti motinos kūdikį laumės (raganos) sudrasko, nužudo. Kaip ir Aitvaro, taip ir Laumės nevalia pajuokti.

Kadangi lietuviškose pasakose, o ypač priežodžiuose ir patarlėse surandame universalių kitų tautų bruožų, joms negalime priskirti tikro originalumo. Donatas Sauka nurodo, kad lietuvių tautosakoje tėra trys tikrai originalūs, jokioje kitoje tautoje nesurandami motyvai: tai mergelės—rūta; bernelio—žirgas ir „Eglės, žalčių karalienės" pasaka, arba, tiksliau pasakius, mitas.

Žaltys užima svarbią vietą daugelio tautų mitologijoje. Nors, kaip sako Sauka, motyvas, kurio jokioje kitoje tautoje neįmanoma surasti, yra „Eglės" mite. Šitas mitas žinomas tik lietuviams ir latviams, tačiau latviškoji versija jau aiškiai krikščionybės paveikta. Joje žalčio vietą užima velnias.

Donatas Sauka linkęs „Eglėje" įžiūrėti atošvaistą to pereinamojo ankstyvojo laikotarpio istorijoje, kuomet lietuviai susikonsolidavo į gentis, gimines ir šeimas. Anot jo, „Žaltys" reiškia svetimos šeimos ar giminės atstovą, ir aplamai nepasitikėjimą svetimaisiais. Jis taip pat nurodo panašumus tarp „Eglės" ir graikiškojo „Eros ir Psyche". Eglė visa savo struktūra ir forma daugiau primena graikų mitologiją, negu lietuviškąją. Kaip lietuviškąjį Aitvarą lyginame su arabiškuoju Djini, tokiu pat būdu, lietuvių liaudies charakteriui išryškinti, galima sulyginti „Eglę" su graikiškuoju „Eros ir Psyche" mitu, išlikusiu romėnų rašytojo Apuleius romane *Auksinis asilas*. Bet palyginimas rodo ne tiek lietuvių ir graikų mentaliteto panašumus, kiek jų skirtumus. Tiktai tema, arba ištisinis mito struktūrą sudarančios metaforos bendrumas, yra abiejų mitų išeities taškas. Abu mitai pagrįsti ta pačia erotine idėja, iškelia tą pačią svajonę ir tą pačią tragediją. Bet pagrindinė idėja skirtinga, o kai kurios detalės net iš esmės priešingos (kaip, pavyzdžiui, Eglės seserys jai nepavydi, tuo tarpu Psyches seserų veiksmai yra motyvuoti pavydo).

„Eglės, žalčių karalienė" mito svarbiausia mintis, kad erotinis išsipildymas nesuderinamas su kasdienybės reikalavimais. Žaltys, čia užima labai svarbią vietą. Žaltys apskritai mitologijoje yra falinis (nuo gr. phallos) simbolis. Žaltys Lietuvoje buvo laikomas (kaip graikų *phallos*) šventu, bet tiktai tam tikrose, neryškiai, atrodo tik emociniai suvokiamose

ribose. Jis stovi virš šeimos ir genties įstatymų. Vien erotiniai motyvuotos vedybos yra labai nekasdieniška idėja. Eglei radus marškinių rankovėje žaltį, reikalaujantį iš jos pasižadėjimo, nes kitaip jis neleisiąs jai apsirengti, gaunasi keista situacija, o Eglės seserys net rimtai į tai nežiūri. Kodėl neduoti tuščio pažado? Bet ateitis parodo, kad tuščių pažadų nėra. Paminėtina dar, kad lietuviškas Eglės erotinis ilgesys nėra nuasmenintas, kaip pas graikus. Žaltys nesiilgi priešingos lyties atstovo, o tiktai Eglės. Nežiūrint visų pastangų jam vietoje Eglės atiduoti žasį, ar avį, Žaltys atpažįsta apgaulę ir atsisako priimti pakaitalą. Toje detalėje ši lietuviška sakmė ir skiriasi nuo Psiches: graikiškoje versijoje tiktai neasmeniškas sensualumas yra palaimintas. Psyche, kartą išvydusi Eros veidą, pasmerkta kančiai. Lietuviškoji Eglės implikacija, atrodo priešinga. Kol tik Eglė viena žino, kas yra jos meilužis, tol jis laiminga. Kol tai privatus reikalas, jis neša palaimą, bet kai tik išeina į viešumą, palaima tampa kančia. Graikškoji Psyche nustoja laimės tuomet, kai tarp mylimųjų atsiranda asmeniškas ryšys. Eglė, priešingai, netenka laimės, kai viešai sužinoma, kad jos mylimasis—žilvinas. Abiem atvejais šeimos ir genties ryšiai yra svarbesni už individualinę laimę ir absoliučiai nepažeidžiami. Sulaužiusi sutartį ir apšvietusi Eros, graikiškoji Psyche nustojo laimės, bet nenustojo savo žmogiškumo. Eglė priešingai, savo pačios vaiko išduota, nustoja žmogiškumo ir tampa egle, o jos vaikai—kitos rūšies medžiais girioje.

Šalia liaudies dainos „Mėnuo saulužę vedė", „Eglė" yra vienintelė tikra tragedija, kaip ir vienintelis nuoseklus pasakojimas visoje lietuvių tautosakoje. Joje ryškūs tragedijos elementai: neapgalvotas pažadas, jo ištesėjimas, išdavystė, ir mirtis—žmogžudystė. Genties, visuomenės reikalavimai čia iškyla į viršų ir nugali individo laimę.

Antra vertus, šio mito tragiškos minties grožis turi antgamtinės jėgos, ir Donatas Sauka pabrėžia: „Gerai suvokiamas žalčio atgamtiškumas neleidžia pasakai iš arti prisiliesti jų abiejų—Žilvino ir Eglės—santykių. Leisti pajusti jų artumą ar meilę būtų priešinga žmogaus prigimčiai. Gyvenimas ežero, jūros dugne lieka nuo mūsų akių devyniais užraktais užrakintas. Net ir ištikimybė vyrui po mirties pareiškiama atgamtiniu būdu—pasivertimu medžiais".

Ir savo antroje knygoje (*Lietuvių tautosaka*, p. 194) Sauka prieina išvados: „Pasakos pabaiga turi metaforinį raktą. Taip mitas virsta metafora. Žaltys (gyvatė) yra visuotinai priimtas nemirtingumo, gyvybingumo simbolis. Ir Eglės tapimas amžinai žaliuojančiu medžiu paneigia Žalčio kraujo putą. Metafora įkūnija gyvenimo ir mirties priešingybę, amžiną gyvybę".

Žaltys matyt turi platesnę prasmę, negu minėta ‚phalos'. Jis, kaip ir kiti simboliai, yra daugiareikšmis. Anot C.G. Jung, žaltys dažniausia pavaizduoja pirmą baimingą susidurimą su pasąmone, techniškai pavadinta šešėlio archetypu; tuo pačiu jis yra išminties, šviesos ir gėrio bei gydymo simbolis. Žalčio iš odos išsinėrimas pavaizduoja nuolatinį atsinaujinimo procesą, kuris tampa amžinybės simboliu.

Kaip matome, bandydami įžvelgti, kas mūsų tautosakoje yra išskirtinai lietuviška arba savita (ypač „Eglės, žalčių karalienės" sakmėje, kaip ir Aitvaro tikėjimuose), susiduriame su akivaizdžiais sunkumais, Sunku atskirti, kas yra kilęs iš pačios tautos ir kas iš visuotinės psiches. Priimdami, kad tautinė psiche auga iš visuotinės ir yra glaudžiai suriška su ją, prieiname išvados, kad lietuvių tautosaka (kaip ir kitų tautų) savo simbolika yra internacionali, turinti neišvengiamo universalumo, nes yra kilusi iš bendros pasąmonės. Tačiau lietuvių tautosakoje toji simbolika vis dėlto atspindi lietuvišką mąstyseną ir pasaulėjautą.

Lidija Šimkutė - Pocienė

(1) Donatas Sauka, *Tautosakos savitumai ir vertė*. Vaga, Vilnius, 1970.
(2) Donatas Sauka, *Lietuvių tautosaka*. Mokslas, Vilnius, 1982.

LAIŠKAI

EROTIKA IR PERSPEKTYVOS

Sausio mėn. *Akiračiuose* Pr. Visvydas ketina išbandyti erotinę tėvynės meilę, gulint lovoje, pasistačius prieš akis spalvotą tėvynės vaizdų albumą.

Toks *Akiračių* bendradarbio eksperimentas, manau, ne vieną patriotą linksmai nuteiktų ir sukeltų daug vilčių ateičiai. O tos viltys dar sustiprėtų prileidus, sakysim, kad eksperimentininkas gal paeina, taip sakant, iš kilmingųjų (kitais žodžiais išreiškus, savo gyslose turi kiek mėlyno kraujo). Tada jo bandomosios meilės sūkurio viršūnės sukeltoje poliucijoje galėtų įvykti tikrai sėkminga polinacija, kurios pasekmėje būtų nekaltai pradėtas princas svajojamai kazimierinei Lietuvai.

Deja, patriotų linksmoji nuotaika, kaip ir eksperimentininką siūbtelėjęs ypatingai malonus orgazmo sukeltas jausmas, staiga dingsta. Patriotus apima rūpestis, kaip surasti tinkamų auklėtojų. Tokių, kaip, pavyzdžiui, broliai Šidloveckiai, J. Dlugošas ir kt., kurie, nei būdami lietuviai, nei mokėdami lietuviškai, puikiai sugebėjo išauklėti šventąjį princą Kazimierą didžiu Lietuvos patriotu, kurio laikais baudžiavos vardas dar nebuvo išrastas, o Poną Dievą buvo galima garbinti iki soties.

Eksperimentininkui linkiu sėkmės ir toliau per *Akiračių* puslapius linksmai nuteikti skaitytojus.

A. Dagys

Čikaga

AR PASKANDINS SOVIETAI VLIKO LAIVĄ?

Tautinių Šokių Šventėje, Klevelande, iš garbės svečių tribūnos VLIKo pirmininkas dr. K Bobelis paskelbė fantastišką naujieną: lietuvių ir kitų pabaltės tautų jaunimas kviečiamas paplaukio ti Baltijos jūra. Gal kokia banga, atplaukus nuo Lietuvos, Latvijos, ar Estijos, pasveikins ir laivą, plaukentį į Danijos sostinę Kopenhagą, teisti Sovietų Sąjungos už minimų tautų laikymą vergijoje jau virš 40 metų. Tikrai labai stiprus ir „didingas" propagandinis mostas.

Tuo pačiu reikalu, platesnė informacija buvo įdėta *Draugo* Akademinių prošvaisčių skyriuje 1984 m. lapkričio 17 d. Tik ten minima, kad šią baltiečių jaunimo iškylą organizuoja kažkokia Pasaulinė baltų santalka.

Ar VLIKas prisiima atsakomybę už šį jaunimo žygį? Sovietai be abejo jau išnarstė, išstudijavo kaip „pasveikint" tokius svečius ir „teisėjus", ieškančius teisybės netinkamoje vietoje. Juk tam yra Jungtinių Tautų forumas New Yorke, bet ne Kopenhagoje. Šį žygį rusai gali palaikyti aiškia provokacija ir pasiųsti visą laivą į Baltijos dugną, pas Jūratę su Kastyčiu. Juk jie viską gali, ką tik nori. Neseniai numušė Korėjos lėktuvą su 269 keleiviais; povandeniniai laivai nardo prie Švedijos krantų. O tokį laivuką su kokiais tai teisėjais lengva sutorpeduoti. Ir niekas jų nenubaus, nes niekas nenori pradėti kad ir mažo karo su rusais.

Jeigu šitas mano spėliojimas išsipildytų, mes prarastumėm, visą mūsų jaunąjį elitą, kuris yra mūsų ateities išlikimo laidas, jeigu tuo laivu išplauktų 150 akademinio jaunimo, kurie reiškiasi mūsų lietuviškoje kultūrinėje veikloje, ar net talkoje VLIKui.

V. Čiuprinskas

VARGŠAS TAS ŽODIS . . .

Reprezentuoja jis organą, retai viešai matomą. Dėl jo deli bilijonai žmonių terlioja žemę, tarp savęs besiriedami ir bekovodami, nepateisindami žemėje egzistencijos. Jis kaltininkas komedijų, tragedijų, įvairiausių bylų, ir objektas teologinio erzelio. Dėl jo ir Adomas išguitas iš rojaus. Jis viso blogio pradininkas. Gal net šėtono talkininkas!

Mūsų kalbos žodynuose nėra jo vardo. Vengia jį ištarti rafinuoti, išauklėti žmonės. Jei prireikia kalbėti, vartoja aplinkinius žodžius, simbolius Retas literatas įspraudžia jį į kokią apysaką. Tik kaimo žmonės drįsta jam atidaryti duris į viešumą.

Akiračių 165 nr. vienas skaitytojų piktinasi, kad tas žodis pavartotas literatūroje (14 p.).

Prisimena man Veiveriai. Bene 1939 metai. Ūkininkai subruzdo prieš vyriausybę dėl jos politikos, nepalankios jų reikalams. Be leidimo susirinko prekyvietėje viešai išreikšti protestą. Vietinė policija susirūpino. Informavo Kauną. Policijos viršininkas jautėsi turįs teisę ir pareigą susirinkimą išsklaidyti. Dirstelėjęs laikrodin, griežtu įsakomu tonu prabilo: „Susirinkimas nelegalus. Įsakau per dešimtį minučių visiems išsiskirstyti". Sujudo minia. Bet ne iš baimės. Viršininką visi pažinojo. Jutosi, kad jis jų žmogus. Negi policija vartos lazdas prieš žmones. Bet jie apsiriko. Nežinojo, kas dėjosi viršininko galvoje. Vienas iš drąsesnių ūkininkų į viršininko įsakymą sušuko: „B—s tau į akį!"

Įkaito viršininko galva. Išsitraukė revolverį, paspaudė gaiduką. Pokštelėjo šūvis. Ūkininkas krito negyvas . . . Padorus, geras žmogus! Lietuvoje kilo triukšmas. Pasipiktinimas buvo visuotinis. Net užsienio spauda netylėjo.

Vargšas tas žodis b . . . Nemėgsta jo moralistai. O liaudies kasdieninėje kalboje jis neretas svečias. Reprezentuoja jis Dievo duotą organą. Meilėje būtiną, fiziologiniam procesui reikalingą.

Kazimieras Baltrukonis

Čikaga

Ypač laukiu rašinių apie Lietuvą ir gyvenimą ten.

Vytenis Šliogeris

Beverly Hills, Australija

Man *Akiračiai* patinka, nes jie stengiasi, kiek įmanoma, objektyviai aprašyti lietuvių gyvenimą išeivijoje ir Lietuvoje.

Jurgis Strazdas

Toronto, Kanada

Akiračiai su pasiilgimu laukiami.

Vincas Kazokas

Banktown, Australija

SKURDI . . .

(atkelta iš 1 - mo psl.)

ir prezidento Reagano paskelbtoji „Pabaltijo laisvės diena“ esančios išriedėjusios iš šios Amerikos politikos. Remdamiesi šiais faktais, mes (t.y. VLIKas) įstengę išlaikyti Lietuvos bylą gyvą ir net pasiekti naujų laimėjimų. Tai ir visas vadinamas tarptautinis Lietuvos interesų atstovavimas.

Toliau (šį kartą tik prabėgomis) dar užkabinama 1975 m. Helsinkio Baigminis aktas ir Europos Parlamento 1983 m. Pabaltijo Valstybių dekolonizacijos rezoliucija. Abu šie dokumentai nepriklauso prie „šiųmečių VLIKo laimėjimų“, ir apžvalginis pranešimas, kai giliau nenagrinėjama politinė padėtis, galėjo ir be jų apsieiti. Tačiau dr. K. Bobelis neiškentė jais nepasididžiavęs ir savo pasiskonėjimą išreiškė tokiu kalbos ir minties jaukiniu: „Dabar jau mes turime Helsinkio aktu ir Europos parlamento rezoliucija paremtus tarptautinius diplomatiniai legalius pareiškimus, kurie mums duoda naują teisinę formą ir pristatymo galimybes Lietuvos laisvės bylos vedimu pasaulinėje arenoje“. Kaip byloja dr. K. Bobelio kiti pranešimai, jis į Helsinkio Baigminį aktą žiūri jaunuolio pirmosios meilės akimis, būtent: Helsinkio aktas esąs didelis Sovietų Sąjungos pralaimėjimas, galingiausia pasaulyje jėga, vedanti Sovietų imperiją į sunaikinimą; tik dėka Helsinkio Baigminio akto galėsiąs Europoje kilti karas ar ir be jo įvyksią kokių teritorinių pasikeitimų, pačioje Rusijoje įsižiebsianti revoliucija, ir visa maišalienė kitų pranašysčių, beprasmybių.

Su Pabaltijo Valstybių dekolonizacijos rezoliucija dr. K. Bobelis debiutavo 1983 m. VLIKo seime. Deja, debiutas nepavyko. Debiutantas, tariamai cituodamas rezoliucijos išvadas, jas visas adresavo nesamai „E (uropos) P (arlamento) užsienio ministerių sesijai“. Viena, Europos Parlamentas jokios „užsienio reikalų ministerių sesijos“ neturi—tai tik dr. K. Bobelio vaizduotės kūrinys. Antra, jo tariamoji citata yra atsiknojusi nuo tikrųjų rezoliucijos išvadų. Pirmasis rezoliucijos išvadinis straipsnis,—paakstinąs Europos Bendruomenės Užsienio reikalų Politinio bendradarbiavimo konferenciją (komitetą) „suformuluoti bendrą nusistatymą, palankų 1949 m. Jungtinėms Tautoms adresuotam pareiškimui“,—dr. K. Bobelio citatoje visiškai išleistas. Tai labai svarbus straipsnis, nes juo remiasi, iš jo lyg ir išrieda kiti trys esminiai rezoliucijos straipsniai. Vienok tas svarbusis straipsnis išnyksta, turbūt dėl to, kad jis, kaip byloja rezoliucijos motyvai, ją sieja su 45-kių pabaltiečių 1979 m. Maskvoje paskelbtu pareiškimu, reikalaujančiu Lietuvai, Latvijai ir Estijai valstybinės nepriklausomybės, visuotinės apklausos ir tautų apsisprendimo teisės vykdymo, bet ne su dr. K. Bobelio „žygdarbiais“. Vien tik antrasis rezoliucijos straipsnis (Bobelio citatoje eina pirmuoju) yra tiksliai pacituotas. Kiti du straipsniai suvelti, jų mintys pertemptos ligi nesąmonių, kaip va: „pristatytas svarstymui (suprask—Pabaltijo valstybių klausimas. Br. N.) Europos Saugumo ir kooperacijos konferencijai (CSCE) del implementacijos Helsinkio galutino akto (Helsinki Final Act) nutarimų“. (Citatų kalbos klaidos netaisomos). Atrodo, ir dr. K. Bobeliui turėtų būti žinoma, kad jo minimoji konferencija yra pasibaigusi 1975 m. rugpjūčio 1 d.

Dr. K. Bobelio pranešimuose VLIKo seimui apstu tikrovės iškraipų, pagyrūniškų keistenybių, net beprasmybių. Seimui 1980 m. pranešta tokia nepaprastybė: „Suorganizavimas lietuvių atstovavimo kraštuose, kur nėra lietuvių“. Praėjo jau ketveri metai, bet vis dar neskelbiami šio nuostabaus užmojo padariniai. Girtasi, kad ruošiamasi pasekmingai iškelti Lietuvos bylą Tarptautiniame teisingumo tribunole, kuriame pagal jo statuto 34 str. gali bylinėtis tik valstybės, Didžiuotasi glaudžiais ryšiais su Europos Parlamentu ir „geru“ jo sąrangos pažinimu, šiaip apie jį nušnekant: „Šiais metais vėl susirinko Europos Tautų Parlamentas ir jo sekcija „Assembly of Captive Nations (ACEN)“. Pirma, Europos Parlamentas nėra perkrikštytas, ir jam nereikalingas naujas Bobelio nukaltas pavadinimas. Antra, Pavergtųjų Europos Tautų seimas yra savarankiška politinė organizacija, susidedanti iš Sovietų Sąjungos pavergtų devynių valstybių—Albanijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos, Estijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Rumunijos ir Vengrijos—atstovų, niekados nebuvo ir nėra Europos Parlamento sekcija. Į padangę keliant Helsinkio Baigminį aktą, 1982 m. VLIKo seimui porinta: „Net Europos T (autų) P (arlamento) rezoliucijoje yra punktas, reikalaujantis Pabaltijo valstybių klausimą iškelti Madride—E.S.K.K.—remiantis Helsinkio akto principais“. Šio Bobelio pranešimo metu Pabaltijo Valstybių dekolonizacijos rezoliucijos dar nebuvo—ji priimta 1983 m. sausio 13 d. Ir antra, priimtojoje rezoliucijoje nėra tokios konkretybės, apie kokią čia kalba dr. K. Bobelis. Toliau—linksmiau! Kalbant apie bendradarbiavimą su estais ir latviais, išdidžiai pareiškiama: „Šiuo metu VLIKas yra Santalkos pirmininkas ir aš atlieku tas pareigas“. Komentarų, manau, nebereikia.

Bronius Nemickas

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Algirdas Gustaitis. *Tikroji Lietuva.* 79 žemėlapiai ir 172 iliustracijos su komentarais, paaiškinimais, išnašomis bei pavardžių ir vietovių, pavadinimų, organizacijų vardynais. Išleido Lietuvos šaulių sąjunga tremtyje 1983 m. Čikagoje. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje. Stambaus formato, kietais viršeliais. 291 p., kaina nepažymėta.

Australijos lietuvių metraštis II. Vyr. red. Viktoras Baltutis ir redakcinė komisija—I.I. Davis, J. Jonavičius, B. Mockūnienė, P. Pusdešris. Išleido Australijos lietuvių bendruomenė ir Australijos lietuvių fondas Adelaidėje 1983 m. Stambaus formato, gausiai iliustruota, 496 p. Kaina nepažymėta.

Kalendorius—1985. Paruošė Stasys Prakapas. Išleido Prisikėlimo parapijos ekonominė sekcija Toronto, Ont., Kanadoje. Tiražas 3000 egz., 208 p., kaina nepažymėta.

Baltic Forum, Vol. 1, Number 1. Naujas žurnalas Pabaltijo kraštų klausimams, leidžiamas anglų kalba du kart per metus. Leidėjas—MH International Design and Publications AB, Švedijoje. Redakcinės tarybos pirm. Romuald J. Misiūnas; atsakingas redaktorius Margareta Hammar. Atskiro numerio kaina $8.00. Adresas: P.O. BOX 7106, S-10387 Stockholm, Sweden.

Aleksis Rannit, *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Lithuanian Visionary Painter.* Išleido Lithuanian Library Press Čikagoje 1984 m., 184 p., 96 iliustracijos, kaina nepažymėta.

LIETUVIAI KATALIKAI

PERSPĖJIMAI IR APRIBOJIMAI

Vito Mikolaitis, Čikagos Marquette Parko katalikų kunigas, rašo *Draugo* redaktoriui ir leidėjams 1985.I.26:

Rašau, protestuodamas prieš Draugo *vedamą liniją, išspausdinant (1984 m. gruodžio 29 d.) rašinį parašytą A. Kezio, SJ, kuriame jis išpažįsta pažiūras, oficialaus katalikų Bažnyčios mokymo aiškiai ir pakartotinai atmestas bei pasmerktas.*

Draugo *pastaba, kad teologinės nuomonės yra medžiaga „diskutavimui“ jokiu būdu neatleidžia* Draugo, *leidžiamo Lietuvių katalikų spaudos draugijos, valdovaujamos Romos katalikų marijonų kongregacijos, nuo atsakomybės laikytis aiškiai ir nedviprasmiškai katalikų Bažnyčios oficialaus mokymo.*

Mikolaitis Kezį kaltina modernizmu, teologų mada šimtmečio sąvartoje, kuri buvo pasmerkta pop. Pijaus X. Modernistų „laiko dvasios balsui“ po pusės šimtmečio šiek tiek atliepia pop. Jono XXIII „aggiornamento“—Bažnyčios prisideriniams prie laiko.

Modernizmą studijavęs ir smerkęs yra vysk. Vincentas Brizgys, gyvenąs tame pačiame kvartale su kun. Mikolaičiu.

Mano viltis ir malda, kad Draugas *viešai atmes tėvo Kezio dokrinines klaidas, pašalindamas abejones, sąmyšį ir papiktinimą, kurį jis išprovokavo, išspausdindamas savo klaidingas pažiūras be tinkamų perspėjimų ir apribojimų.*

Aš taip pat meldžiuosi, kad ateityje Draugas *visada parodytų tvirtą ištikimybę Kristaus Vikarui žemėje, kuris Šventosios Dvasios apšviestas toliau neklaidingai vida tikinčiuosius į amžinąją tiesą ir gyvenimą* — baigia Mikolaitis.

Kun. Algimantas Kezys, SJ ne tik polemizuoja *Drauge* su prel. Ladu Tulaba Romoje ar kun. Mikolaičiu Čikagoje apie bažnyčios pasikeitimus po Vatikano II suvažiavimo. Dar pernai rudenį turėjo susirinkti pokalbiui jam atsiliepę susidomėjusieji religine saviaukla. Tada jiems pranešti buvo naudojamos privačios priemonės. Ir tuomet neįvykusio susirinkimo vieta buvo pramatyta privati.

Gi gruodžio mėnesį žinios apie Religinės skaitybos būrelio pirmąjį susirinkimą buvo *Drauge* ir Čikagos jėzuitų biuletenyje *Mūsų žiniose.* Jis įvyko Jaunimo centre sausio 6 d. Be Kezio dalyvavo ir tuzinas Čikagos pasauliečių. Pokalbio tvarka ir sėkme rūpinosi SJ magnetofonas (ant stalo), o kėdėje šalia Kezio kun. J. Gutauskas. SJ . Gutauskas sakąs, kad atsakymus nevienam ten kilusiam klausimui jis jau atspausdinęs prieš kelias dešimtis metų savo knygoje.

Būdą lietuviams katalikams išvengti tolimesnių kivirčų jau senokai žinojo vienas šių dienų autoritetas. Pirmajai savo žmonai, Oskaru įvertintai artistei Jane Wyman, Ronald Reagan patardavo: „Mudu galim idealiai sugyventi, jei tu padarysi tik vieną paslaugą sau ir man: jei nustosi galvojusi“.

Donatas Bielskus

ATGARSIAI

AUTORIUS ATSAKO KRITIKUI

(kęst. reikalas „Liesieji romano metai", *Akiračiai*, nr. 4, 1984, ir Alg. T. Antanaitis „Apie geras ir blogas recenzijas", *Akiračiai*, nr. 7, 1984)

Dvigubų standartų praktikuotojas Antanaitis kitus moko, kad recenzijose nereikia pasikliauti bendrybėmis (pvz., kai recenzentė Dalia Sruogaitė-Bylaitienė pakritikuoja jo paties teatrinį „prievaizdavimą"), o čia jis pats paskęsta savo bendrybių liūne. Ir peršasi išvada, kad tai vadinamoji freudinė prejekcija: kritikas savo nuduotą orumą, pretenzingumą, banalybes, trivialumus, tuščiažodžiavimą ir kitą priskiria kitiems.

(Antanas Musteikis, *Tėviškės žiburiai*, 1985.I.22)

Be reikalo, mums atrodo, rašytojas Musteikis skundžiasi dėl dvigubų (t.y. tvirtesnių, aukštesnių) standartų. Kita būtų kalba, jei Antanaitis vartotų dvejopus standartus: vienokius vieniems, kitokius kitiems.

Rašytojams, kuriems kas dvejopa, tas ir dviguba, ir projektuojant pasitaiko . . . freudiškai paslysti—red.

PRANEŠIMAS

Organizuojama inžinierių-mokslininkų ekskursija į Lietuvą kuri viešės Vilniuje rugsėjo 5-15 dienomis. Ekskursija sudaro progą aplankyti aukštąsias mokyklas, mokslinio tyrimo įstaigas, statybos institutus ir susipažinti su savo srities darbuotojais. Taip pat lankysimės Kaune, Trakuose, Rumšiškėse ir kitur. Kreiptis į D. Šatą, 99 Shenandoah Rd. , Warwick, R.I. 02886.

KALBA . . .

(atkelta iš 16-to psl.)

pasidomėti, kas jam „aišku".

Tiesa, *Gimtajame krašte* apie Santvaro poezijos rinkinį buvo viena neilga Jono Šiožinio recenzija, ramaus tono ir beveik palanki. Bet ten nieko nešnekama apie poeto genialumą ar genijų. Platesniame įvade, kurį rinkiniui Vilniuje parašė žinomas literatūros istorikas ir kritikas V. Kubilius, taip pat nė vieno žodžio, nė kokios užmuominos apie Santvaro „poetinį genijų". Tuo požiūriu tarybiniai kritikai aiškiai šykštūs.

Abu Santvaro kūrybos tarybiniai vertintojai įpina vieną kitą nepagrįstą iliuziją apie mūsų išeivijos rašytojų kūrybos lemtį, bet nė vienas nepostringauja apie kažkokį Santvaro „**atsivertimą** į tarybinę kultūrą", arba kad jam dabar jau „ne pakeliui su skurdžia Nemuno krašto praeitimi".

Eilėraštis su žodžiais apie „nukabintus varpus" Vilniaus rinktinėje yra (p. 40), jis pavadintas „Atgimimas" ir paimtas iš seno rinkinio *Pakalnių debesys*, kuris buvo išleistas Lietuvoje 1936 metais—vadinasi, neturėjęs ir neturįs nieko bendra su poeto „atsivertimu į tarybinę kultūrą". Eilėraštyje dainuojamas ne liūdesys, o atgimimas, nauja laimė, taigi poeto išgyventos emocijos prieš 49 metus.

Baigiant gal vertėtų paklausti: koks čia vis trunka pamišimas *Naujienų* vedamuosiuose ir kodėl klęsti tarybinio stiliaus manieros Svilonio evangelijų melagystėse? Ta kryptis pastovi ir nebūtinai aiškintina alzheimeriškais simptomais.

Dar keisčiau, kai Čikagoj girdėti kalbos, kad tame buvusiame bedievių ir cicilikų laikraštyje tokius „editorialus" vis dažniau rašo Svilonio slapyvardžiu prisidengęs katalikų kunigas, dargi šiek tiek aukštelesnio rango.

Užmuškit—nepatikėsiu. Negali būti! Jei jau tokie šiurpūs laikai būtų atėję, tai čionajos, tariant mūsų bažnytinių knygelių praėjusių amžių kalbos žargonais, yra statoma tikra broma ing vieczną peklą, kurion su martynų gudelių kuopininkais pirmasis tvirtai žengia „reorganizuotas" dvasios vadovas.

Negi vis bus teisingas, parafrazavus, vienas prancūzų priežodis: kai kipšas pasensta, jis pasiverčia kanauninku? . . .

B.R.

KĄ KALBĖJO LIETUVOJE VYTAUTAS KAZIMIERAS

Lietuvos spauda praneša, kad neseniai *Vagos* leidykla išleido net tris iškilaus išeivijos dailininko V.K. Jonyno ilisustruotas knygas: K. Donelaičio *Metus* (1983), J.W. Goethe's *Jaunojo Verterio kančias* ir S. Santvaro *Lyriką* (abi 1984). *Metai,* šiuo metu eksponuojami Vilniaus knygos meno trienalėje, jau spėjo pelnyti diplomus tarprespublikiniame gražiausių knygų konkurse Taline ir sąjunginiame—

Drausmės sargyboje

Maskvoje. V.K. Jonyno iliustruotą K. Donelaičio poemą *Vaga* ruošiasi išleisti ir anglų kalba.

Visi, kuriems svarbu, kad išeivijos kūrėjai neliktų pamiršti Lietuvoje ir kad jų kūryba grįžtų kraštan kuriam ji priklauso, džiaugiasi išleistomis knygomis. V.K. Jonynas yra vienas iš geriausių mūsų dailininkų, o jo kūryba pilnai nusipelnė atžymų Taline ir Maskvoje.

* * *

Knygų išleidimo ir apdovanojimų proga dailėtyrininkė Ingrida Korsakaitė *Literatūroj ir mene* (nr. 49, 1984) su V.K. Jonynu pravedė pasikalbėjimą. Tarp kitų dalykų Korsakaitei rūpėjo ir išeivijos lietuvių dailininkų veikla. Todėl ji Jonyno paklausė: „Kas šiuo metu iš lietuvių emigrantų daugiausia dirba knygų grafikos srityje? Kokios jiems yra galimybės ir sąlygos pasireikšti?" Na, pagalvojome, čia tai Jonynui bus gera proga Lietuvos skaitytojui papasakoti, kaip mes išeivijoje dirbam, krutam . . .

Pasirodo, ne visai taip. Pradžioje Jonynas teisingai pastebėjo, kad Amerika neturi europietiškų meninio knygų iliustravimo tradicijų. Reikėjo tik pridėti, kad išeivijos knygų leidyklos šia prasme liko europietiškos. Bet kur tau! Į labai mandagų Korsakaitės klausimą Jonynas tėškė atgal be jokių ceremonijų: „Lietuvių iliustruotos knygos yra dolerių replėse, jos dažnai užspaustos. Greit ir skaitytojų reikės ieškoti su žiburiu". Ir viskas . . .

O juk buvo išeivijoje Vytauto Kasiulio iliustruota H. Radausko *Strėlė dunguje*, Romo Viesulo iliustruota M. Katiliškio *Užuovėja,* Viktoro Petravičiaus iliustruota A. Rūko *Mano tautos istorija.* Ir daugybė kitų.

Tai kas čia dabar, profesoriau Vytautai Kazimierai! Sklerozė? Tai galima buvo paminėti ką nors iš dabarties. Kas dar neužsimiršo. Pavyzdžiui, Viesulo iliustruotas *Georgikas,* ar Lapės—Mackaus rinktinę. Nejaugi išsigandot Kazakevičiaus rūstybės? O visai be reikalo. Kazakevičiui taip pat patiko ir *Georgikų*, ir Mackaus rinktinės iliustracijos . . .

O gal čia ne baimė ir ne sklerozė? Gal tik Lietuvos skaitytojui norėta pasakyti, kad be Vytauto Kazimiero daugiau išeivijoje nėra dailininkų, apie kurių iliustracijas būtų verta burną aušinti . . .

* * *

Užklaustas apie savo amžininkų, A. Gudaičio (likusio Lietuvoje) ir T. Valiaus (pasitraukusio iš Lietuvos) kūrybą, išeivis tautos didvyrio ir šventojo bendravardis postringauja toliau: „A. Gudaičio tapyba yra lietuvių tautai dangaus dovana . . . T. Valiaus kūryba yra bedalio šauksmas tyruose; kad ją suprastum, reikia tuose tyruose pagyventi".

Dangus duosnus, dovanų nesigaili. Ir paties V.K. Jonyno dailininko talentas—dangaus dovana. Ir Lietuvai, ir išeivijai. Tik kodėl dangus šį kartą truputį pašykštėjo . . . išminties. Ir savigarbos . . .

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė: ..... Zip: .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

KALBA, PATRIOTIZMAS IR SOVIETINĖ STILISTIKA

Kadaise girdėjau vieno mūsų literato pasakojimą, kaip jį buvo iškvietęs tardyti aukštesnis saugumo policijos valdininkas Kaune, senais smetoniniais laikais. Policija įtarė literatą remiantį pogrindžio opozicijos sąmokslą vyriausybei nuversti ir, kas dar blogiau, įsivėlusį į komunistinio malūno ratus. Po kelių valandų pokalbio literatas sugebėjo išsiginti, kad įtariamas ir kaltinamas beveik neteisingai. Tai nebuvo suimtas.

Bet tardymą, ar teisingiau kvotą atlikęs inteligentiškas vyresnio amžiaus valdininkas, dar rusų mokyklos auklėtinis, karštas Lietuvos patriotas (aišku . . .), tas kilnias idėjas gražiai pamokslavęs kvočiamajam, vis tiek surašė kelių puslapių protokolą ir liepė mūsų literatui pasirašyti.

Paskaitęs pirmąjį puslapį, literatas sutiko pasirašyti, jeigu jam bus leista ištaisyti protokolo rašybos, gramatikos ir svetimo kalbos stiliaus per ryškias klaidas. Valdininko veidu nubėgo aštri grimasa, bet jis sutiko. Tekstas atrodė blogiau už negabiausio lietuvių kalbos mokinio rašto darbą trečioje klasėje. Tada literatas apie pusvalandį smulkmeniškai taisė protokolą ir pasirašė. Po to atsiprašė: „Atleiskit, bet galvočiau, kad tikro lietuvio patrioto lietuviškoji kalba turi būti užtenkamai gera".

Kvotėjas sunkiai kentėjo, bet susivaldė, mandagiai atsisveikino, nebegrasino suimti, niekad nebekvietė kitam tardymui.

Prof. Mykolas Biržiška studentam pasakodavo, kad ir jis panašiai ne kartą elgęsis, kai okupuotame Vilniuje lenkų būdavęs tardomas. Jis geriau mokėjęs lenkiškai už tardytojus, taisydavęs jų kalbą ir su tuo šiek tiek, bent morališkai, laimėdavęs.

Lietuviško patriotizmo ir lietuvių kalbos atitikimo santykis kaskart labiau aktualėja ir užsieniuose, ypač mūsų spaudoj. Pateiksiu čia tuo reikalu keletą pavyzdėlių. Jie nuobodūs, atsiprašau. Bet pakentėkit. Jie reikalingi, būdingi ir kartais gal svarbūs mūsų tautinei etikai pažinti.

* * *

Šio farso herojus tegu šiandien pabūna A. Svilonis, kuris gana dažnai dabar Čikagos *Naujienose* rašo vedamuosius straipsnius. Dažniausiai ilgus, kupinus temperamento ir, žinoma, patriotikos.

Štai *Naujienų* nr. 181, 1984 m., jis kritikuoja Br. Nainio nuomonę apie Vasario 16 gimnaziją, tarp kitko apgailestaudamas, kad *Pasaulio lietuvio* redaktorius „. . . rašo netiesą, **būk** įvairiuose, visokiuose, viešuose susirinkimuose jau daug kartų prieita išvada, kad kelionės į okupuotą Lietuvą lietuvių išeivijai teduoda tik naudos".

Iš kur čia atsirado tas „būk"? Kam jis reikalingas, straipsnyje net du kartu pavartotas? Po to, Svilonis teigia, kad Lietuvon nuvežtus gimnazistus globoja sovietiniai „sargai", kurie jiem „rodo tik tas vietas, kurios paruoštos užmaskuoti Lietuvos **vergiją**". Sunku įsivaizduoti, kaip tos vietos maskuoja vergiją, bet tikra, kad taisyklingai lietuviškai galvojantis patriotas jau anksčiau turėjo būti išmokęs sakyti: tos vietos skirtos užmaskuoti ne Lietuvos vergiją, bet **vergijai**. Jeigu paruoštos ar skirtos, tai **kam**, o ne **ką**.

Toliau B. Nainiui prikišama sakius, kad Vasario 16 gimnazija esanti „. . . daug geresnė ir už normales amerikiečių mokyklas". Abejočiau, ar Nainio gramatika buvo tokia „nenormali". Bet Svilonio kalba iš tikrųjų nenormali. Pvz., jo suredaguotas klausimas: „. . . kiek ši gimnazija per tą **laiką** savo gyvenimo **laikotarpį**, paruošė patriotų, **veikėjų** lietuvybės **veiklai**?"

Didesnio stilistinio gramėzdo negalima išgalvoti. Atrodo, kad kaip tik Sviloniui dar reikėtų ilgiau pasėdėti Vasario 16 lietuviškoj gimnazijoj, idant pramoktų ne tik pačią mintį tvarkingai pasakyti, bet ir kur dėti skyrybos ženklus.

1984.XII.1-3 d. vedamąjį Svilonis pradeda sakiniu, kad *Tėviškės žiburiai* „nemažai **patiekia** savo skaitytojams žinių". Viešpatie gerasai, bet žinios ne barščiai ir ne kepsniai, jos ne **patiekiamos**. Geras patriotas seniai turėjo žinoti, kad lietuvių spauda žinias **pateikia**, praneša, ar surašo, ar parūpina, ar įdeda . . .

Tas straipsnis, puolantis Br. Kviklį, užbaigiamas kaž kokiu „teisiškai" be galo chaotišku sakiniu, įrodinėjančiu, kad Vlikas „. . . yra mūsų tautos atstovybė, kuri teisiškai gali kalbėti, veikti, reikšti ir vykdyti tautos politinę mintį arba valią tautos **vietoje**".

Rodos, kad Vlikas dabar Lietuvai atstovauja Amerikoje, o ne „tautos vietoje". Tautos vieta yra Lietuva, kur Vliko dar nėra.

* * *

Naujienų nr. 189 (1984) tas pats prokuroras vėl kaltina LB vadovus, „. . . kurie siekia VLIKą nustumti nuo tvirtų teisinių pagrindų ir **jį privesti prie jo likvidavimo**". Blogiausiu atveju gal tie vadovai norėtų Vliką suardyti, jo veiklą sustabdyti, jį patį sunaikinti, uždaryti, pagaliau ir likviduoti,— bet kaip jie galėtų **privesti prie likvidavimo**? Galima privesti karvę prie ėdžių, bet ne Vliką prie likvidavimo. Užtat jis dar vis ir gyvas.

Čia pat Svilonis prisimena, „. . . kiek antivlikinių **rašinių** yra **prirašęs** Br. Raila" . . . Nežinau, ar jis tikrai bus perdaug straipsnių apie Vliką prirašęs (bent per pastarąjį dešimtmetį to nebepastebim). Bet kad būtų **rašinių prirašęs**, tai čia tik sviloniška sviestuoto sviesto stilistika.

1984.XI.10-12 d. *Naujienose* tas pats tautos valios ir patriotizmo reiškėjas apskelbė, kad „. . . iki šiol dar niekas nebuvo paliejęs tokios piktos demagogijos, kokią paliejo J. Kojelis savo rašinyje". Kalifornijoj labai sausa, tai kartais naudinga daugiau skysčių palieti. Bet Svilonis tatai aiškina ilgame straipsnyje tokiais suklypusios ir peršlapusios sintaksės sakiniais, kad jiem bent paviršutiniškai pakoreguoti neužtektų viso *Akiračių* puslapio.

Tačiau 1984.XI.7 d. ilgutėlis Svilonio vedamasis, angliškai tariant, yra tikras „sloppy writing" šedevras. Čia mūsų karys „tautos vietoje" mėgina sumalti Br. Nainį, Viktorą Naką, kun. K. Pugevičių . . . Ir jis sprendžia mūsų tautos išlikimo dėsnių primatą. Tik kažin ar būtų galima išgelbėti tautą nuo išnykimo, kada pats mokytojas nesimoko taisyklingai lietuviškai rašyti ir mąstyti, ir kai jis dėsto, jog „. . . tautą nuo sunaikinimo išgelbėti tegali vienintelė priemonė jos laisvė— nepriklausomybė".

Nepaisant nelietuviškos tokio sakinio konstrukcijos, visi žinom, kad daug tautų niekada neturėjo laisvės ir valstybinės nepriklausomybės, ar buvo laikinai to nustojusios (pvz., lietuviai per 19 - jį amžių), bet jos neišnyko, nebuvo sunaikintos, pagaliau pasiekė, ko tvirtai siekė.

Aš šiandien labiau prisibijočiau, kad mes, lietuviai, gal ir nebeatgausim laisvės ir valstybinės nepriklausomybės, jeigu sviloniško tipo mūsų patriotai tik šitaipos teįstengs rašyti vedamuosius. O tai reiškia, kad jie ir mąstys tik tokiais vaikiško mentaliteto sakiniais, kuriuose net nebenutuokiama, kur sudėti teisingiau paprasčiausius skiriamuosius ženklus. Kaip pavyzdžiui, sakinyje: „Kovoje nevieningas frontas, nors jis turėtų labai geras priemones laimėjimui nepatarnaus".

Šventa tiesa: tokie sakiniai kovai dėl laisvės nepatarnauja.

* * *

Vienas iš liūdniausių (jei nesakytume šlykščiausių) Svilonio patriotinės stilistikos skrydžių buvo jo pakartotini išpuoliai ant Stasio Santvaro.

Kai praėjusį rudenį Vilniuj buvo išleistas jo poezijos rinkinys *Lyrika*, tai 1984.X.17 d. *Naujienų* vedamajame A. Svilonis (pačios knygos, kaip atrodo, neskaitęs, tik vieną recenziją *Gimtajame krašte* tematęs) sudėjo keistą neva patriotizmo pamokslą ne tik Santvarui, bet dar *Metmenų* redaktoriui V. Kavoliui, dail. V.K. Jonynui, Santaros-Šviesos federacijai ir, žinoma, *Draugo* kultūriniam priedui. Taigi nuo kairės ligi dešinės.

Kaip įprasta, straipsnyje apstu gramatikos, rašybos, sintaksės grumstų. Pvz., „. . . tiek žinome, kad **nedovanai**", arba tokių stilistikos perlų, kaip „. . . Ji **pertekusi** visokiais gėrybių **pertekliais**", arba kad buržuazinėj Lietuvoj „**bujojo** vargas ir skurdas".

Kaip žinoma, raštų stiliaus dalykai yra ne vien kalbos taisyklingumas, tikslumas, aiškumas, logiškumas, skambumas ir t.t. Kai kada čia turi sužibėti ar bent ištrykšti dar kitokie ypatumai: dvasia, kultūra, skonis, moralė . . . Apie tai kalba ir vienas *Naujienų* bendradarbis, A.T. (1984.XII.20), teisingai rašydamas, kad Lietuvos pavergėjai dabar išpuoselėjo du stilius: liaupsinimo stilių savo reikalam, o kitą—„keiksmažodžių, neapykantos, niekinimo stilių, skiriamą lietuviams, nepritariantiems Lietuvos pavergėjui . . . Šis stilius yra gerai ištobulintas, virtęs standartiniu, papuoštas komunistų nuvalkiotomis, nuolat kartojamomis frazėmis".

Tą patį turime ir užsienyje, ir mūsų „patriotinio stiliaus" itin kūrybišku reiškėju išaugo Svilonis. Šio „tarybinio" (gal kiek ir nuo A.L. Tarybos? . . .) stiliaus esmė ir metodas: per dešimtmetį valkiotom ir pervalkiotom frazėm, vis tais pačiais žodžiais niekinti užsienio lietuvių kultūrininkus ir skleisti tautišką neapykantą. Labiausiai paplitę įrašai: bendradarbiautojai su okupantu, okupanto padlaižiai, kurie linkčioja parsidavėliam, Vliko likvidatoriai, laisvės kovos kenkėjai ir t.t.

Toks „parsidavėlis pavergėjui", „neatstovaujantis pavergtos tautos", „nedovanai linkčiojantis parsidavėliams" (tai vis Svilono stiliaus puošmenos) esąs ir *Draugo* „išreklamuotas" poetas Stasys Santvaras,—apie kurį, antra vertus, kitur skaitome, kad jis buvęs Lietuvos nepriklausomybės kovų savanoris ir vienas ryškesnių kaip tik **tautinės** srovės kultūrininkų.

Girdi, dabar jo išleistą Vilniuje lyrikos rinkinį sovietiniai recenzentai „išgyrė ir išaukštino jo **poetinį genijų**" ir taipgi „suminėjo jo **atsivertimą į tarybinę kultūrą**" (!) . . . Tam įrodyti čia pat sarkastiškai išrašomi vieno eilėraščio žodžiai: „nutraukiau praeitį", „nukabinau senus varpus". Taip ir pats Svilonio straipsnis užvardytas— „Poetas, kuris nukabino senus varpus".

Ir tada mūsų garbusis publicistas taria: „Aišku, kad Santvarui **nepakeliui** (!) su ta varginga ir skudžia Nemuno krašto praeitimi".

* * *

Ne mano užmojis ir reikalas šiuo atveju diskutuoti Svilonio idėjas ar jo patriotinę politikos kryptį, kaip sakoma, „iš esmės". Aš tik truputėlį panorau patikrinti jo pateikiamus „faktus" ir

(tęsinys 15-me psl.)